

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Veronika Řádová

Bakalářská práce

**Hrabě Zinzendorf a období tříbení
v Obnovené Jednotě bratrské**

PhDr. Jan Horský, Ph.D.

Praha 2007

Poděkování

Děkuji vedoucímu své práce PhDr. Janu Horskému, Ph.D. za užitečné rady a pomoc, bez které bych tuto práci sepsala jen stěží, a všem kteří mi jakýmkoli způsobem pomáhali a podporovali mě.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 26. 6. 2007

Obsah

Poděkování	2
Čestné prohlášení	3
Obsah	4
Úvod	5
Atmosféra doby	5
Rodinné prostředí a dětství hraběte Nikolause Ludwiga von Zinzendorfa	6
Internátní škola v Halle	8
Univerzita ve Wittenbergu	10
Cesty jako příprava na budoucí povolání	12
Svatba a působení v Drážďanech	14
Vznik a počátky Ochranova	16
Dva důležité milníky - 12. květen a 13. srpen 1727	19
Důsledky probuzení a doba rozkvětu ochranovského společenství	21
Opozice Ochranova a Zinzendorfova ordinace	24
Vypovězení Zinzendorfa ze Saska a rozšiřování Obnovené Jednoty	27
Klíčové události za Zinzendorfovy nepřítomnosti na počátku 40. let	27
Období tříbení	28
Teologické důrazy a specifika období tříbení	29
Jazyk období tříbení	33
Pohled na morálku a styl života v období tříbení	43
Krize ve společenství v období tříbení	45
První kroky k ukončení krize	51
Odpůrci Zinzendorfa a celé Obnovené Jednoty bratrské	52
Závěr	58
Literatura	60

Úvod

Rozhodla jsem se svou bakalářskou práci věnovat obnovené Jednotě bratrské se zvláštním zřetelem na období tříbení (1743 – 1749). Jedná se o velmi problematické období, v literatuře často ne příliš rozsáhle zmiňované nebo dokonce zamlčované. Po skončení doby tříbení byla většina materiálů vzniklých v tomto období ničena samotnou Jednotou, jelikož zde byla snaha zbavit se všeho, co by svědčilo o této nešťastné epizodě vývoje společnosti. Bohužel jsem neměla možnost studovat v ochranovských archivech a publikací a pramenů souvisejících s tématem je v českých knihovnách nedostatek.

Z výše uvedených důvodů není můj úkol úplně snadný. Archiválií se příliš nedochovalo a v českých podmínkách je jejich dostupnost ještě menší. Proto bude moje práce vzdálená vyčerpávajícímu výkladu, ale věřím, že cíl alespoň trochu ozřejmit atmosféru tohoto období bude zachován. Chtěla bych se zaměřit nejen na projevy období tříbení, ale i na důvody, proč k němu vůbec došlo a podmínky, za kterých skončilo.

Než začnu se samotnou analýzou období tříbení, je nutné podat výklad o vzniku Obnovené Jednoty bratrské, jejím vývoji a kontextu jejího působení, což nemohu učinit, aniž bych nastínila to pro potřeby této práce nejdůležitější ze života osobnosti pro obnovenou Jednotu tak klíčové, a to hraběte Nikolause Ludwiga von Zinzendorfa.

Ve svém eseji se nevyhýbám citacím a dokumentárním textům, neboť ty o dané době vypovědí více než nejpřesnější analýza a komentáře.

Atmosféra doby

Počátek 17. století byl v Německu, obzvláště v Sasku a v jeho hlavním městě Drážďanech, obdobím rozkvětu barokní kultury. Hranice mezi katolíky, protestanty a jednotlivými skupinami uvnitř protestantismu již byly vymezeny. Mezi luterány, mezi které patřila také Zinzendorfova rodina, která byla již po generace zbožně založena, se šířil duch pietismu. Není náhodou, že kmotrem při

křtu malého hraběte byl muž považovaný za otce pietismu¹ - luterský farář Philip Jacob Spener. Spener se snažil o reformaci v rámci luteránské církve, toužil po větší zbožnosti a osobnější víře. Jeho představy zahrnovaly myšlenku církevní v církvi,² což znamená, že by se věřící mimo oficiálních církevních bohoslužeb scházeli také po menších skupinách, kde by se věnovali četbě Písma, modlitbě a osobním duchovním rozhovorům. Křesťanství pro něj nebylo intelektuální náboženství, neboť víra musí být uvedena do praxe, má-li být vírou pravou. Hlavním pietistickým cílem bylo zduchovnění všech oblastí života křesťana. Křesťanem se člověk nerodí ani nestává vstupem do luteránské církve, ale až Boží milostí skrze obrácení, které kromě upřímného uvěření zahrnuje uznání vlastních hříchů a přijetí Kristovy zástupné oběti, která jediná může člověka spasit. Pietismus však nezůstal záležitostí luteránské církve, stal se samostatným směrem, který působil napříč různými církevními společenstvími. Nejvíce se pietismus rozvinul na universitě v Halle pod vedením Augusta Hermanna Francka. France učinil pro pietismus více než sám zakladatel, hallský pietismus se stal široce známým díky uvedení Spenerových ideálů do praktického každodenního života.

Rodinné prostředí a dětství hraběte Nikolause Ludwiga von Zinzendorfa

Zinzendorf se narodil 26. května roku 1700 v Drážďanech. Byl synem říšského hraběte Georga Ludwiga von Zinzendorfa, který zemřel na tuberkulózu šest týdnů po Ludwigově narození. Jeho matce, Charlottě Justině von Gensdorf, bylo dvacet pět let. V roce 1702 zesnul také dědeček Nicol von Gersdorf. Rodina se tehdy zřekla usedlosti v Drážďanech a přestěhovala se na zámek Großhennersdorf u Žitavy, což byl bývalý lovecký zámeček českých králů. Zinzendorfova matka se znovu provdala, odstěhovala se do Berlína a Ludwig byl vychováván svou babičkou, Henriettou Katharinou von Gersdorf, která ho ovlivnila na celý život. V duchovní oblasti mu byla pomocí i o patnáct let starší teta Henrietta Sophie.

¹ Termín "pietismus" byl původně pejorativní, vznikl na straně odpůrců tohoto směru. Pietisté se sami sebe nazývali "opravdově zbožnými", "dětmi Božími" či "služebníky Božími"

² ecclesiolae in ecclesia

V babiččině zámku se malému Luzovi dostalo intenzivní křesťanské výchovy. Již od útlého věku se v tomto citlivém chlapci projevovala osobitá dětská zbožnost, která u jeho vrstevníků neměla obdoby. Od babičky získal Zinzendorf pocit zodpovědnosti za šíření křesťanského svědectví, od tety a svého prvního vychovatele ovlivněného duchem Halle pak upřímný, až hravý vztah ke Kristu. Zinzendorf sám vzpomíná: "V době mého pobytu u babičky, kterou jsem velice ctil, došlo ke dvěma událostem, jež rozhodly o celém mém životě. Když mi bylo šest let, odešel po třech letech služby můj učitel pan Christian Ludwig Edeling. Při loučení mi vyprávěl o Spasiteli a jeho zásluhách, a co znamená patřit jen a jen jemu. Jeho slova na mne nesmírně hluboce zapůsobila, takže jsem propukl v dlouhotrvající pláč, v němž jsem se pevně rozhodl žít jen pro toho, kdo za mne položil svůj život. Předrahá teta Henrietta se snažila toto rozpoložení podpořit láskyplnými a evangelizačními slovy. Otevřel jsem jí svoje srdce a pak jsme vše předložili v modlitbě Pánu. Ani trochu jsem se před ním nebál. Svobodně jsem jí vše o sobě řekl, dobré i zlé. Otevřený a upřímný vztah, který jsem k ní měl, byl pro mne takovým přínosem, že na něj nikdy nezapomenu. Toto důvěrné vzájemné sdílení myšlenek a pocitů inspirovalo v pozdějších letech veškeré moje snahy o založení skupin nebo společenství, určených k vzájemnému setkávání, rozhovorům a vyučování.

Když mi bylo osm, ležel jsem jednou na divanu a nemohl usnout. Starý chorál, který mi zpívala babička při uspávání, ve mně vyvolal řetěz myšlenek. V mé mysli se spontánně vynořovaly velice obratné a rafinované spekulace, na které kdy vůbec přišli ateisté, a uváděly mne do nemalého zmatku. Když mne v pozdějších letech opět přepadly pochybnosti a spekulace stejného druhu, zdály se mi být v porovnání s tímto pokušením velice mělké a povrchní a nijak moji mysl neovlivnily."³ Zřejmě se jedná o píseň "O Ewigkeit, du Donnerwort"⁴.

Zinzendorfovi však dětství na Großhennersdorfu nepřineslo jen duchovní růst, nýbrž také praktické dovednosti nutné pro mladého šlechtice. Musel se naučit vystupovat, jednat a hovořit, jak se v jeho společenské vrstvě sluší. Byla mu poskytována výuka řady základních předmětů, které musel ovládat, než se

³ Bűdingische Sammlungen

⁴ Zinzendorf und die Herrnhuter Brűdergemeine, Dietrich Meyer, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Gűttingen, 2000

vydal za studiem mimo domov. Již v osmi a devíti letech se intenzivně zabýval studiem historie a jazyků. Z venkovského zámku hrabě odcházel jako zbožný a na svůj věk vzdělaný chlapec. Byl však předčasně dospělý, což lze usuzovat i z toho, že se ve svých pamětech o jiných dětech na Großhennersdorfu nezmiňuje, ačkoliv tam zcela jistě byly. Trávil totiž většinu času s dospělými, jejichž společnost vyhledával.

Internátní škola v Halle

Zinzendorfova babička, matka a nevlastní otec se rozhodli, že pošlou Ludwiga za vzděláním do Halle, což bylo pietismem ovlivněné universitní město, které dokázalo poskytnout kvalitní vzdělání i na nižším stupni. Proti byl jen poručník, strýc Otto Christian von Zinzendorf. Ten byl ortodoxně luteránsky zbožný, avšak anti Pietisticky orientovaný. Do Halle Zinzendorf přijel 9. srpna 1710 se svou matkou hraběnkou von Natzmer a Christianem Homannem, jež mu byl do června 1712 vychovatelem.

Jak již bylo řečeno, Lutz byl zvyklý trávit čas se staršími lidmi. Na zámečku byl obklopen milujícími příbuznými a vychovateli, jejichž výchova sice nebyla benevolentní, ale byla vždy laskavá. Hrabě byl citlivý a na školní kolektiv nebyl zvyklý. Jeho upřímná zbožnost a intelektuální schopnosti mu byly mezi ostatními chlapci spíše k neprospěchu. Ani pedagogové mu nijak neulehčovali jeho úděl. I ředitel internátní školy Francke byl proti Zinzendorfovi z počátku poněkud zaujatý. Způsobila to i jeho matka neopatrností, když se při loučení s Franckem zmiňovala o jeho povaze - prý je to schopný chlapec, kterému hrozí spoléhání se na vlastní schopnosti a proto musí být neustále kontrolován, aby nezpychl.

Zinzendorf v Halle prožil šest nejkrušnějších let svého života, i když poslední rok pobytu se situace poněkud uklidnila. To, co Ludwig v hallském internátním vzdělávacím ústavu zažíval, bychom dnes nazvali šikanou - a to jak ze strany spolužáků, tak ze strany učitelů. Málokdo pro něj měl pochopení. Ostatní kluci se mu vysmívali a dělali mu naschvály. Například mu znemožnili včasný příchod do hodiny, za což pak musel pykat. Pedagogové k němu také

nebyli nijak zvlášť shovívaví, i malicherné přestupky byly trestány nedůstojnými způsoby či fyzickými tresty. Jednou byl Zinzendorf postaven před třídu s napodobeninou oslích uší. Mladý hrabě však na své zesměšňování reagoval latinskou odpovědí. Nespíš to bylo vědomí vlastní hodnoty a zvláště víra ve Spasitele, co mu pomáhalo snášet špatné zacházení. Vrcholem krize bylo přijetí nového vychovatele, přísného a neústupného Daniela Crisenia, který na Zinzendorfově trápení svým přístupem ještě přidal.

Zinzendorf si však v Halle nezažil jen samé utrpení. I když ho mnozí vrstevníci posměšně nazývali "senatus sanctus", v posledních letech studia si rozuměl s některými pietistickými spolužáky, ve kterých našel bratry a s nimiž se scházel ve skupinkách k společnému sdílení, modlitbám a četbě Písma. V roce 1714 založil diskusní klub. I sám Francke již byl Zinzendorfovi nakloněn. Celoživotními důvěrnými přáteli se mu stali Fridrich von Wattewille, Anton von Wallbaum, Georg von Söhlenthal a Anton von Tanz. Již v hallském období se svými přáteli uvažoval o založení zvláštního společenství, jehož členové by se zavázali ke službě Kristu. Víra a teologie byly pro Zinzendorfa daleko důležitější než studované předměty. Zinzendorf sice vynikal svými schopnostmi, ale většinu předmětů studoval pouze z povinnosti. V klasických jazycích - řečtině a latině dělal velké pokroky, jen hebrejšтина mu tolik nešla. Francouzštinu ovládal stejně dobře jako svůj mateřský jazyk. Poslední rok chodil do třídy vyhrazené pro ty, kteří už prošli "základním" vzděláním, ale pro svůj věk ještě nemohli na universitu. Zde se učil teologii, filosofii, právu a přírodním vědám.

Z Halle odjížděl Zinzendorf v dubnu 1716. Byl bohatší nejen o intelektuální znalosti a dovednosti, ale také o schopnost jednat s lidmi, snášet protivenství a kritiku a vyrovnávat se z různými životními situacemi. Nejdůležitější však bylo, že si zvykl na organizování duchovních kroužků a plně se rozhodl pro duchovnost nad církevní rámec, což ho ovlivnilo a předurčilo pro budoucí vliv na moravské emigranty a založení bratrské komunity v Ochránově. Na závěr této kapitoly se zmíním o velmi důležité duchovní zkušenosti Zinzendorfa. Jednalo se o první sv. večeři Páně, kterou přijal v kostele sv. Ulricha v Halle 23. července 1715. Tenkrát slíbil Ježíši věrnost a následování. Tři roky nato napsal Zinzendorf píseň. Zde je její první sloka:

Šťastná, třikrát šťastná hodina milosti!
Viděl jsem vírou Spasitelovu tvář
a On si mne oddělil
a učinil smlouvu s mým srdcem.⁵

Univerzita ve Wittenbergu

Zinzendorf se domníval, že bude ve studiu pokračovat i na dále v Halle. Jeho poručík ho však již dále nechtěl vystavovat pietistickému prostředí a rozhodl se pro jinou universitu, která ho měla lépe připravit pro budoucí úřednickou a diplomatickou kariéru. Byla jí univerzita ve Wittenbergu, což bylo místo ortodoxního luterství. Před téměř dvěma sty lety šlo o město reformace, ve kterém vystoupil Martin Luther a které i v roce 1716 přitahovalo zvláštní pozornost. Pravdou ale je, že za ta dvě století poněkud ulpělo v ortodoxii a církevnosti, chybělo mu zapálení, s kterým horlil Luther pro obnovu pravé víry.

Zinzendorf přijel do Wittenbergu 27. srpna. 7. září proběhla slavnostní imatrikulace, při které hrabě nepřisahal, nýbrž sliboval. Jeho hlavním studijním oborem bylo právo. Poctivě začal navštěvovat přednášky i repetice, věnoval se samostudiu. Dále chodil na přednášky z logiky a etiky, dokonce se trochu zabýval i fyzikou a matematikou, kterou příliš nemiloval, na rozdíl od lékařství, které ho po celý život velmi zajímalo. Později ovšem praví, že ve Wittenbergu studoval teologii. Chodit na teologické přednášky mu však bylo zakázáno. Svým výrokem měl na mysli své rozhovory s teology a četbu teologických spisů ve svém volném čase. Věci týkající se víry pro něj byly celý život nejdůležitější. I tanec, šerm a sporty snášel jenom v míře bezprostředně nutné, jelikož tyto aktivity považoval za světskou zábavu, která může duši odlákat od Krista.

Každou volnou chvíli se snažil věnovat Bohu a teologii. Mnoho času trávil na modlitbách, četl Bibli, teologická díla Luthera, Spenera, Gedikena, Kromajera, Sekkendorfa, Schelwega, Langeho. Obával se, aby se nenechal ovlivnit Wittenbergem natolik, aby zapomněl na to, pro co se rozhodl v Halle. Proto byl na

⁵ Hrabě Zinzendorf, John R. Weinlick, Stefanos, Jindřichův Hradec, 2000

sebe přísnější než bylo nutné. Zinzendorf byl opravdovým pietistou. Ve Wittenbergu se snažil obhajovat Spenera a Franckeho. Mnoho si dopisoval se svými přáteli z Halle a v roce 1718 vznikl Řád hořčičného semínka. Jednalo se o úmluvu, která měla především korespondenční charakter. Úmluva spočívala v tom, že se bratři rozhodli žít podle svých křesťanských ideálů, nikoli v organizovaných schůzích a oficiální spolkové činnosti. Vznikl také spolek s názvem "Vyznavači Krista", který se měl původně jmenovat "Otroci ctnosti". Jednalo se o návrhu stanov, úřadů, přijímacích podmínek. Navržena byla dokonce i stuha a odznak. Zinzendorfa velmi zasáhlo, když jeho přátelé Wallbaum a Söhmlental po v dubnu 1719 vypověděli své členství, a to ještě k tomu na základě rozmluvy s Franckem.

Zinzendorf byl ve zvláštní pozici. V minulosti studoval v Halle, k jehož pietismu se hlásil a nyní byl na universitě ve Wittenbergu, kde si vážil mnoha profesorů. Rozhodl se tedy pro pozici vyjednávače mezi Wittenbergem a Halle. V roce 1717, když se slavilo dvě stě let luterské reformace, byla krize mezi těmito dvěma městy a univerzitami představující dva přístupy ke zbožnosti nejkritičtější. Rodina ho od jeho záměrů sice odrazovala, on se však nenechal tak snadno zviklat. Měl důvěru na obou stranách. Podnět vyšel na jedné straně od Joachima Lange z Halle a od profesora Wernsdorfa z Wittenbergu na straně druhé. 7. srpna 1718 napsal traktát s titulem "Různé myšlenky o pokoji pro rozvaděné luterské církve". Zinzendorf, Globig a Wernsdorf naplánovali setkání s hlavním představitelem luterské ortodoxie, profesorem Valentinem Ernestem Löscherem v Drážďanech a profesorem Joachimem Lange v Halle. Zinzendorf plánoval setkání Franckeho a Wernsdorfa. Francke po počátečním váhání souhlasil. Zinzendorfovy plány však zhatila rodina, která mu podobné aktivity definitivně zakázala. Matka a babička měly strach o jeho kariéru. Setkání Valentina Ernsta Löschera s Augustem Hermannem Franckem a Johannem Danielem Herrnschmidtem se konala Merseburgu bez Zinzendorfa.

Cesty jako příprava na budoucí povolání

Zinzendorfovo studium ve Wittembergu končilo. Hrabě toužil cele pracovat pro Boží království, ale poslechl rodinu a vydal se na tzv. kavalírskou cestu. Měl cestovat a učit se všemu, co diplomat a úředník ve státních službách potřebuje ovládat. Ačkoliv již dávno nebyl dítě, rodina byla toho názoru, že stále potřebuje vychovatele, který bude mladíka usměřňovat. Zinzendorfovi se výrazně ulevilo, neboť na místo Crisenia nastoupil Rieder, který vychovával i jeho staršího bratra Friedricha Christiana.

Cesta Zinzendorfa za doprovodu jeho nového vychovatele, kterého si velice vážil, začla v polovině května 1719 v Lipsku, odkud jel přes Frankfurt nad Mohanem do Düsseldorfu, kde se hrabě prožil další duchovní zkušenost. V galerii ho velmi zaujal obraz Domenica Fetiho *Ecce homo*, pod kterým v latině stálo: "To vše jsem vytrpěl pro tebe, co jsi učinil pro mne ty?" Věděl, že pro Ježíše Krista udělal velmi málo a modlil se ke svému Spasiteli, aby ho nepustil, i kdyby chtěl odejít se spoluúčasti na utrpení Kristově.

Zajímavé je období jeho pobytu v Holandsku. V Utrechtu se měl tři měsíce věnovat studiu, ale nějakou dobu cestoval po jiných městech. Navštívil například Amsterdam, Rotterdam, Haag, Goudu a Harlem. Poznal životní styl kosmopolitních měst. Zajímalo ho téměř vše. V Amsterdamu dokonce navštívil hernu a radoval se z rozhořčení, které v něm toto místo vyvolalo. Koupil si los a byl rád, že nebyl výherní. Bral to jako poskytnutí almužny. Nejvíce ho ovšem lákala setkání s různými osobnostmi, se kterými se zájmem rozmlouval. Sám hodnotí tyto zkušenosti takto: "Na univerzitu v Utrechtu jsem přišel s teorií wittenberské teologie a hallskou praxí, což ze mne zjevně dělalo zvláštní druh výstředního mladého pána na cestách. Byl jsem zde v kontaktu s kalvinisty a také s několika typy filozofů, na něž jsem zpočátku reagoval s velkou prudkostí, ale postupně jsem se umínil a stal trpělivým, abych slyšel, co říkají. Protože jsme vycházeli z naprosto odlišných škol, brzy jsem se přesvědčil, že si musím ponechat některé své úvahy pro sebe nebo pro ně najít lepší argumenty, neboť jsem neměl dost odvahy příliš používat v těchto disputacích těžké myšlenky a fundamentální výrazy. Na první poslech jsem si často myslel, že mylná tvrzení

mých oponentů jsou založena na mnohem silnějších argumentech, než mohu já uvést na obranu pravdy. Tento zmatek způsobil, že jsem se sice nevzdal, jen trochu stáhnul, a pokud jsem to mohl s klidnou myslí udělat, nechal jsem svým protivníkům poslední slovo, což mi vysloužilo pověst rozumného mladého muže."⁶

Po opuštění holandského území dorazil přes belgická města do Paříže, kde zůstal půl roku. Žil tam stejným stylem jako v Holandsku. Ve vysoké společnosti se však cítil nesvůj. Paradoxem je, že velmi dbal na to, jakého je kdo původu a společenského postavení. Byl vychováván jako šlechtic, a to v něm zůstalo, ačkoliv sám přiznává, že vědomí vlastního společenského postavení pro něj bylo pokušením a zdrojem pýchy. Pro hraběte bylo vzhledem k jeho duchovnímu zaměření v Paříži nejdůležitější setkání s dvěma katolíky. Jedním z nich byl Père de la Tour, představený bratří oratoria v Paříži, který Zinzendorfovi zprostředkoval setkání s kardinálem Louisem de Noailles, který patřil k jansenitské frakci, která byla ve sporu s jezuity. Jezuité přesvědčili papeže, aby vydal listinu Unigenitus proti Quesnelově knize s názvem Morální úvahy o Novém zákoně. Noailles však toto dílo schvaloval a protestoval proti papežově listině a byl tak vůdcem tzv. apelantů, kteří se odvolávali na koncil. S oba duchovními si Zinzendorf velmi rozuměl. Bylo mu však zřejmé, že se ho snaží získat pro římskokatolickou církev, s čímž se svěřoval ve svém dopise hraběti Reussovi. Kardinálovi hrabě napsal, že se má vzdát těchto snah. Jejich přátelství pokračovalo dál, až do chvíle, kdy se Noailles podvolil a přijal listinu Unigenitus. Tehdy se s ním Zinzendorf v dopise zdvořile rozloučil. Sice se už osobně nikdy nesetkali, jejich korespondence však pokračovala dál až do kardinálovy smrti v roce 1729. V roce 1725 mu dokonce poslal francouzský překlad Arndtova Pravého křesťanství, což byla kniha, kterou si Zinzendorf oblíbil a která na něj již v dřívějších letech velmi zapůsobila. Zinzendorf se setkal i s jinými katolíky, které díky těmto zkušenostem respektoval. Navštívil i arménskou bohoslužbu, která na něj hluboce zapůsobila. Nyní jasně věděl, že děti Boží jsou ve všech církvích a denominacích.

⁶ Spangenberg, Leben Zinzendorfs, str. 110

Svatba a působení v Drážďanech

Paříž byla posledním místem, kde se Zinzendorf věnoval universitním studiím. Po návratu v květnu 1720 byl před ním ještě rok, než dosáhl věku nutného pro nástup do státních služeb. Poté, co navštívil rodinu nejstarší sestry svého otce v Norimberku, a poznal domácího správce Johanna Georga Heitze z Curychu, pobýval v Castellu u druhé otcovy sestry, jíž byla hraběnka Dorothea Renata von Castell. Čas pobytu se kvůli nemoci protáhl a hrabě vypomáhal se správou. Zamiloval se zde do své sestřenice Theodory von Castell. Požádal její matku, svou tetu, o dceřinu ruku. Ta souhlasila. Mladá Theodora však odpověděla chladně, což Zinzendorf nepochopil a považoval její slova za souhlas. Nakonec se Theodora zasnoubila s Zinzendorfovým přítelem a spolubratrem ve Společnosti vyznavačů Krista Heinrichem von Reuss. Zinzendorf se pro přítele své milované rád zřekl, nejen z důvodu přátelství, ale také proto, že si uvědomoval, že pro život hledá ženu jiného typu. Svou lásku k Theodoře navíc považoval za lidskou a tento vztah by dle jeho úvah nebyl od Pána. Zinzendorf se zřekl romantické lásky a zcela racionálně se rozhlížel po ženě, která by mu byla věrnou spolupracovnicí v práci pro Boha a jeho království. Takovou manželkou mu byla Reussova sestra Erdmuthe Dorothea. 30. července 1722 odeslal dopis s žádostí o ruku a svatba byla 7. září. Zinzendorf před tímto krokem hledal Boží vůli, babičce se však vnukova "studená láska" příliš nezdála. Zinzendorf bral manželství jako symbol vztahu Beránka ke své církvi. Rodina nebyla na prvním místě, měla sloužit křesťanskému poslání, které bylo prvořadé. Z těchto hledisek si nemohl vybrat lepší ženu. Erdmuthe Dorothea navíc uměla dobře hospodařit a doplňovala tak Zinzendorfovy nedostatky.

Začátky své úřednické kariéry v Drážďanech si zkomplikoval pečlivým zkoumáním přísahy, kdy po další době vyjádřil, v jakém smyslu je ochoten se slovy přísahy souhlasit. Daleko víc než profesní dráha v saském hlavním městě ho lákala služba u dánského dvora v Kodani, v čemž mu však zabránila babička. Po přijetí úřadu v Drážďanech prosil kancléře, aby mu byly přidělovány úkoly týkající se usmířování znesvářených stran. Bylo mu to sice přislíbeno, ale hrabě nikdy takových případů příliš neřešil. Odmítl místo apelačního rady a přijal

neplacené dvorské a právnické místo. Domníval se, že je toto místo spíše čestné, a proto přehlédnuté. V Drážďanech se Zinzendorf nepřestal věnovat duchovnímu životu. Každou neděli ve svém bytě pořádal bohoslužby, kde Zinzendorf často zdůrazňoval osobní odevzdání se Kristu. Separatistou však nebyl a od odpadnutí od státní církve odrazoval. Byla známa jeho oddanost luterské církvi, jinak by bylo konání těchto setkání úředně zakázáno. K tomu přece došlo, ale až na konci roku 1726. V roce 1722 se seznámil s probuzeneckým kroužkem, ke kterému patřil i jeho kolega dvorský a právní rada August Beyer. V Drážďanech cítil Zinzendorf rozpor mezi touhou svého srdce, kterou bylo zvěstování evangelia, a vůlí rodiny, která si výslovně přála, aby působil v Drážďanech. V roce 1721 napsal jednu ze svých nejznámějších písní, která je přeložena do téměř stovky jazyků. Jedna sloka písně zní:

Jezu, v dobách všech
řid' ty sám náš běh!
Když i cesta drsná bude,
Ty jen chraň a braň nás všude,
a pak poutníkům
otevři svůj dům!⁷

Zinzendorf mnoho času v Drážďanech netrávil. Stále více využíval svého předem sjednaného práva vracet se na své panství v Horní Lužici. Od roku 1724 do svého propuštění ze služby za účelem dovolené v roce 1727 byl v Drážďanech maximálně půl roku bez přerušení. Zinzendorf se rozhodl ke koupi pozemků od své babičky. Hrabě se ujal vlastnictví panství 19. května 1722. Na oficiální slavnosti měl pastor Schwedler z Niederwiese tříhodinové kázání. Obdarovaný domácí učitel Johann Andreas Rothe se stal novým farářem v berthlesdorfské farnosti, jejíž kostel potřeboval později rozšířit, a to nejen kvůli účasti přistěhovalců na bohoslužbách, ale také díky Rotheově výmluvnosti.

⁷ Jane L-Borthwick, tr., mel. Adam Drese, Bratrský zpěvník, č. p. 286

Vznik a počátky Ochranova

O moravských krajanech, kteří ve své vlasti nemohou svobodně vykonávat svou víru a touží po útočišti na tolerantnějším území, se Zinzendorf dozvěděl pravděpodobně od tesaře Kristiána Davida 17. května 1722, s kterým se dostal do kontaktu díky budoucímu bethelsdorfskému faráři Rothemu. David byl vychován v katolické víře, ale ve dvaceti letech se mu do rukou dostala Bible a stal se tajným evangelíkem, který častým putováním udržoval spojení mezi svými ilegálními souvěrci doma a protestantským zahraničím. Jeho přítelem a duchovním poradcem byl farář Schäffer ze Zhořelce. Pro potomky původní Jednoty bratrské⁸, která již téměř zanikla, představovala emigrace řešení, jak se vymanit z náboženské nesvobody. Zinzendorfovi byl David a jeho spolubratři sympatičtí a přislíbil jim, že najde vhodné místo, kde by se mohli usídlit. Neměl však na mysli vlastní území, ale panství hraběte Reusse poblíž Ersdorfu. David o rozhovoru s Zinzendorffem nadšeně vykládal na Moravě a události dostaly rychlý spád. Bratři Augustin a Jakub Neisserové byly už za dva dny, 25. května, na cestě. Do Saska putovali s Kristiánem Davidem v čele se svými ženami, dětmi a dvěma příbuznými. David a bratři Neisserové jednali s hraběnkou Gersdorfovou, která dala zprávu do Berhelsdorfu sluhovi Heitzovi, který desetičlennou skupinu na radu hraběnky umístil do neobydlené části panství. Byl jim k dispozici jeden dům a kráva. Heitz jim pro stavbu nových domů vyhradil místo na cestě z Žitavy do Libavy pod úpatím kopce Hutbergu. Zinzendorf pojmenoval novou osadu Herrnhut (Ochranov). Původní německý název měl symbolizovat duchovní statut vznikající obce - ta totiž byla "pod ochranou Páně" ("unter des Herrn Hut") a zároveň "na stráž Páně" ("auf den Herrn Hut"). David se desetkrát vrátil do oblasti Fuleka a Suchdola, odkud přicházeli do Ochranova noví exulanti. 12. května 1724 přišlo do Ochranova pět mladíků ze Suchdola, kteří slyšeli Davidovo nadšené vyprávění o tomto místě. Byli však zklamáni, ale jen zpočátku. Pramenem jejich zklamání byl fakt, že se jim nikdo neměl čas věnovat, jelikož vrcholili přípravy kladení základního kamene pro novou školu pro malé šlechtice podle vzoru Halle. Na základě hallské zkušenosti mělo být poblíž i knihkupectví a

⁸ Unitas fratrum

lékárna, která je nejvýnosnější a pokrývá tak náklady nevýdělečných činností. Z akademie se zanedlouho stal sirotčinec a nakonec sborový dům. Když však slyšeli mluvit Zinzendorfa a modlit se Wattewilleho, byli získáni pro Ochranov a byli mu velkým přínosem. Jedná se o Davida Nitschmanna, pozdějšího biskupa, který v roce 1732 odjel jako první misionář, Davida Nitschmann, který je nazýván mučedníkem, jelikož při návštěvě Moravy zemřel po třech letech věznění, a Davida Nitschmanna, zvaného syndikus, Johanna Töltschiga, který kázal v Anglii, Irsku a Americe, a nakonec Melchiora Zeisbergera, který se mnoho let intenzivně věnoval kazatelské činnosti v diaspoře.

Celý rok po založení Ochranova Zinzendorf této osadě nevěnoval přílišnou pozornost. Tenkrát ještě netušil, jak moc určí Ochranov jeho život. Hrabě se poprvé setkal s bratry na své cestě do Hennersdorfu na konci roku 1722. V novém domově Neisserových se modlil a žehnal. Viděl na moravských vystěhovalcích upřímného křesťanského ducha a pravou zbožnost. Zinzendorfovi však původně nešlo ani tak o duchovní potřeby moravských přistěhovalců, ale o získávání duší pro Krista vůbec, zvláště však na Horní Lužici. Proto se v roce 1723 spojil s Friedrichem von Wattewille, Johannem Andreasem Rothem a Melchiorem Schäfferem k přátelskému svazku s názvem "Úmluva čtyř bratrů". Zinzendorf neznal staré bratrské řády. Vypůjčil si tedy bratrské vyznání z roku 1573 a zjistil, že se nejedná o sektu, ale o starou církev. Bylo však zřejmé, že bratří mají blíže ke kalvinismu než k luteránství. Uvědomoval si ale, že ideálním stavem by bylo začlenění ochranovského společenství do státní luteránské církve, přičemž by si Ochranov zachoval svou identitu. Ochranovští však měli námítky proti určitým luterským zvykostem, zvláště vůči individuální zpovědi, která byla roku 1725 se souhlasem Rotheho zrušena. V únoru 1725 byly ustaveny i bratrské laické úřady. Zinzendorf po bohoslužbách požádal jistý počet osob, aby neodcházel, a kdo byl ochotný, tomu byl losem přidělen nějaký apoštolský úřad.

Trvalo pět let od příchodu Kristiána Davida, do roku 1727, během kterých se do Ochranova přistěhovávali stále noví osadníci, než se utvořilo společenství známé jako Obnovená Jednota bratrská. Tato léta nebyla vůbec klidná. Nastávala spousta problémů, které musel Ochranov řešit. Ani hrabě to neměl jednoduché. Byl například rakouskou vrchností obviněn, že podněcuje rebelii v cizí zemi.

David se ale často vracel na Moravu přes výslovný Zinzendorfovův zákaz. Hrabě se nevyhnul ani kritice ze strany své vlastní církve a své země. Ochránov byl z hlediska náboženských skupin velmi pestrý. Jednalo se o bývalé katolíky, luterány, reformované, anabaptisty, potomky českých bratří i jiné, např. schwenkfeldiány, kteří dělali největší potíže. Když se pokoušel usídlit někdo, kdo k tomu měl jiné než čisté náboženské úmysly, byl poslán pryč. Z důvodu religiózní různorodosti obyvatelstva bylo pochopitelné, že docházelo k častým náboženským sporům. Ty z roku 1723 byly překonány, k čemuž přispěl i odjezd kalvinisty Heitze, který se nemohl domluvit s luteránem Rothem, ačkoliv byly oba pietisté. Po období relativního klidu, posíleného reformami z počátku roku 1725, se spory znovu vystupňovaly roku 1726 s příchodem fanatika Johanna Sigmunda Krügera z Ebersdorfu. Ten napsal zcestný panflet o Kristu, ve kterém popřel Ježíšovu lidskou duši, hlásal bludy a strhl na svou stranu mnohé, dokonce i Kristiána Davida, který začal Zinzendorfa nazývat "šelmou" a Rotheo "falešným prorokem" a odstěhoval se mimo obec. Krüger sice na počátku roku 1727 odešel, bylo však otázkou několika měsíců, než bylo dosaženo definitivního klidu. Rothe se snažil rozhádané ovečky přesvědčovat z kazatelny, Zinzendorf nejprve do sporů raději nezasahoval vůbec a pouze dbal na to, aby se v Ochránově nedělo nic proti augšpurské víře. Rothe byl však ochranovskými považován za příliš luteránsky zaujatého, a tak přestal mít situaci pod kontrolou.

Po definitivním konci působení v Drážďanech se začal Zinzendorf zcela věnovat Ochránovu, jehož obyvatele duchovně adoptoval. Žil nyní stále mezi nimi (nejdříve v Berhlesdorfu, pak v nově postaveném panském domě přímo v Ochránově) a tak se dokázal více orientovat v jejich sporech a poznával jejich problémy více než kdy předtím. Poznal, že by potřebovali řády podobné těm, které měli kdysi ve staré Jednotě bratrské. Úkolem bylo se při zavedení takovýchto řádů nedostat do konfliktu s luteránskou ortodoxií a v tom pomohl Rothe znalý luterské ortodoxie a Christian Gotthelf Marche, který věc ošetřil z právní stránky.

Dva důležité milníky - 12. květen a 13. srpen 1727

12. května byla oficiálně přijata nová ochranovská ústava. První částí byly Panské příkazy a zákazy. Jednalo se o právní dokument upravující občanské soužití, jaký byl v nově osídlených oblastech běžný. Zahrnoval mj. zrušení služebnosti a nevolnictví. Byl předložena k podpisu kromě tohoto dne i 15. června. Druhá část se nazývala Bratrská smlouva bratří z Čech a Moravy a dalších, zavazující je chodit podle apoštolského zákona. Tento typ ujednání nebyl běžný, jednalo se o dobrovolnou smlouvu o zachovávání náboženských pravidel. Stanovy o čtyřiceti dvou bodech na svém začátku vyznávají: "Obyvatelé Ochranova si budou navždy připomínat, že Ochranov byl vybudován milostí živého Boha, že je to dílo jeho rukou, že nebylo jeho úmyslem vystavět nové město, ale pouze sídlo pro bratry a bratrskou věc. Ochranov a jeho původní obyvatelé musí zůstat ve stálém svazku lásky se všemi dětmi Božími, ať jsou jakéhokoliv náboženského přesvědčení, nesmějí nikoho odsuzovat, nesmějí s nikým vstupovat o sporů a chovat se nepěkně vůči druhým, nýbrž se mají snažit sami zachovávat čisté učení, prostotu a milost.⁹ Dále je vysvětleno filadelfské poslání lásky se všemi bratry a Božími dětmi všech vyznání. Dále stanovy vyjadřují, že atributy Božího dítěte jsou poznání Boží ospravedlňující milosti a důkaz života podle Ježíšova příkladu. Hlavním posláním osadníků je získávání duší pro Krista, k čemuž mají sloužit skupinky duchovní péče. Ku příležitosti přijetí těchto dvou listin mluvil Zinzendorf před shromážděným společenstvím o zlu, které přináší rozkol a vysvětloval důvody nutnosti přijetí smlouvy. Pravidla byla přijata jednomyslně. Každý na závěr podal ruku hraběti jako symbol přijetí nových dokumentů a závazku žít podle nich. Mezi přítomnými byl i Kristián David.

Po schválení nových kodifikovaných zásad bylo voleno dvanáct starších. Mělo jít o duchovní funkce, proto z nich byli vyloučeni osoby šlechtického původu nebo s vyšším vzděláním. Prvními staršími byli tedy řemeslníci. 20. května byli z těchto dvanácti vylosováni čtyři hlavní starší - tkadlec Melchior Nitschmann, schwenkfeldián (účast v této sektě zjevně nebyla překážkou pro zvolení) Christopher Hoffmann a tesaři Georg Nitschmann a Kristián David.

⁹ Memorial Days of Renewed Church of Unitas Fratrum, str. 111

David se stal starším, a to dokonce vrchním, ač před ne příliš dávnou dobou podlehl separatistickým tendencím a dokonce Zinzendorfa a Rotheo považoval za nástroje ďáblovy. To vypovídá mnoho o tom, že kdo svého sektářského bloudění zanechal a vrátil se, toho Jednota nezavrhl a přijala. Kromě toho byly brzy zřízeny také různé pomocné funkce - dohlížitelé na veřejné práce, ponocní, pečovatelé o nemocné atd. Hrabě také po vzoru Halle nechal založit duchovní skupinky, které měly sedm nebo osm členů, kteří si byli duchovně blízcí a pomáhali si v duchovním růstu.

Stanovy však byly pouze začátkem. Zahájily duchovní probuzení. Duchovní život se zintenzivňoval. Obyvatelé Ochranova společně přemýšleli a bojovali o vnitřní společenství a duchovní obnovu. Hrabě se často radil se staršími. Nejbližším spolupracovníkem Zinzendorfa byl Wattewille. Rothova kázání začínala mít větší a větší vliv. Dopolední bohoslužba v Berthelsdorfu již nestačila, neboť se všichni návštěvníci z okolních obcí nevešli do kostela, a tak byla zřízena odpolední bohoslužba pro hosty v Ochranově. Obyvatele Ochranova o Boží přítomnosti a jeho vedení utvrdila ve velké míře také tato událost: Hrabě a ostatní tvůrci nové ochranovské ústavy neznali staré řády Jednoty bratrské. Zinzendorf se s nimi setkal až na své cestě do Slezska v době od 26. července do 4. srpna 1727, kdy v Žitavě v městské knihovně náhodou narazil na Ratio Disciplinae. Jednalo se o latinskou verzi stanov českých bratří. Podobnost mezi starobratrskými a ochranovskými pravidly a zásadami byla až překvapující. Navíc byl Zinzendorf povzbuzen k další podpoře ochranovských, jelikož se ujistil, že stará Jednota bratrská nebyla sekta, ale stará církev ne méně hodnotná než ta luterská.

V létě 1727 se již z Ochranova stává bratrstvo, společenství v pravém slova smyslu. Vrcholem probuzení a duchovním zrozením Obnovené Jednoty bratrské byla sv. večeře Páně ve středu 13. srpna v Berhelsdorfu. Byla Rothem svolána mimořádně. Již na nedělní ranní bohoslužbě věřící cítili zvláštní Boží přítomnost. Ve středu byla bohoslužba zahájena v Ochranově a zanedlouho se shromáždění pěšky přesunulo do berthelsdorfského kostela. Podle zápisu v ochranovském deníku předkládali problém sektářství a prosili Boha za poznání pravé podstaty jeho církve a za spásný řád jeho milosti. Následně farář Johann

Süss z Hennersdorfu pronesl rozhřešení a podával chléb a víno. Bohoslužbu provázela přítomnost Ducha svatého, což přineslo své ovoce, které opravdovost této zkušenosti potvrdilo. Byly proneseny i modlitby za Kristiána Davida a Melchiora Nitschmanna, kteří byli zrovna na misii v Maďarsku. V tu chvíli se oba dva cítili Bohem vedeni, že se mají modlit, což učinili. Později tito dva misionáři mluvili s ochranovskými, kteří byli na večeři Páně. David a Nitschmann byli velmi povzbuzeni, neboť je Bůh vedl ve stejnou dobu stejným způsobem jako ochranovské při bohoslužbě, ačkoliv byli daleko od Ochranova a Berthelsdorfu.

Důsledky probuzení a doba rozkvětu ochranovského společenství

Byly zavedeny laické úřady. Tato myšlenka se začala realizovat již v roce 1725 a nyní se dále rozvíjela. Mezi úřady byly kromě vedoucích starších a pomocníků také ti, kteří se zabývali duchovní péčí – učitelé, dohlížitelé a koordinátoři svazů. Nechyběli ani jáhenské úřady - služebníci, pokladníci, ošetřovatelé, lékaři atd. Tyto úřady nebyly omezeny jen na mužské pohlaví, ženy mohly být nejen pomocnicemi a ošetřovatelkami, ale i staršími a učitelkami. Teolog, který prošel odborným studiem a ordinováním neměl žádné zvláštní postavení, z hlediska ochranovského systému byl Rothe pouze učitelem. I sám hrabě Zinzendorf měl nejprve pouze úřad představeného, k čemuž mu byl roku 1730 přidán úřad pomocníka, tudíž nešlo o nic příliš prestižního. Úřady se měnily vcelku často. Různé druhy úřad byly přizpůsobovány schopnostem ochranovských, pokud lidé na úřad nestačili, byl zrušen a naopak byly zřizovány nové úřady podle schopností osob. Na fakt, že ve vedoucích postech bylo možno vidět prosté a nevzdělané řemeslníky, nebylo pohlíženo nijak s opovrhováním. Všichni si byly vědomi toho, že zatímco ve světě jsou společenské rozdíly přirozené a správné, před Bohem a v duchovní oblasti jsou si všichni rovni.

Probuzení s sebou přineslo i intenzivnější duchovní život během každého dne. Den začínal i končil duchovní chvílí, ráno se při bohoslužbě hlavně vykládalo Písmo, pak následovala bohoslužba pro starší a poté pro děti. Večer se při duchovní chvíli převážně zpívalo a modlilo. Zavedena byla pověstná Zinzendorfova hodina zpěvu. Zpívalo se převážně bez zpěvníku, neboť hrabě byl

toho názoru, že jen pokud lidé znají písně z paměti, sjednotí se s jejich obsahem. V neděli vedl Rothe luterskou bohoslužbu v Berthelsdorfu, kázání pak opakoval Zinzendorf odpoledne nejprve v Berthlesdorfu, později v Ochránově. Byly zavedeny i nové liturgické formy, jako hody lásky a mytí nohou, což sice nebylo v luterské církvi zvykem, ale Ochránovu v době probuzení nestačily běžné formy vyjádření zbožnosti a bratrské lásky. Aby bylo připomínáno, že Pán může každou chvíli přijít a proto mají bratři a sestry neustále bdít v Boží přítomnosti, ponocný každou chvíli od 9 večer do 4 ráno zvěstoval verše připomínající Kristův druhý příchod. Podle pohlaví a duchovní blízkosti stmelené skupiny tří až osmi bratrů či sester se staly nejzákladnější jednotkou vzájemného duchovního sdílení v ochranovském společenství. V těchto skupinkách se také vyznávaly hříchy, což upevňovalo morálku ve společenství. Tyto skupinky hrabě navštěvoval, modlil se a zpíval s nimi. V únoru 1728 se svobodní bratři přestěhovali do společného domova. V roce 1730 vznikl pod vedením patnáctileté Anny Nitschmannové Dům svobodných sester. Celibát nebyl vyhledáván, ale manželství bylo často odkládáno z důvodu služby. Výchova dětí byla společná, k čemuž vedla nutnost i úvaha. Byla zavedena i dodnes známá hesla na každý den. Hrabě při večerních nešporách vyslovil verš, který se měl stát heslem pro následující den. Od roku 1731 byla hesla tištěna na celý rok dopředu, což se děje dodnes (Hesla Jednoty Bratrské).

Ačkoliv se po probuzení duchovní život mnohonásobně zintenzivnil a většina sporů přestala mít svou naléhavost, až se úplně vytratily, objevily se nové problémy. Zatímco byl Zinzendorf a mnozí vedoucí bratři mimo Ochránov, Rothe získal Kristiána Davida i další pro svou myšlenku. Rothe se domníval, že pokud se ochranovští zřeknou bratrských řádů a zcela se začlení pod berthelsdorfskou farnost, vyhnou se tak podezření ze sektářství a navíc jejich krajané, kteří ještě zůstali na Moravně, zmírní své pronásledování. Vyslanci se vydali za Zinzendorfa a bratry, kteří byli s ním, do Jeny. Čekali přitakání myšlenky a byli překvapeni a zklamáni, když uslyšeli pravý opak. Zinzendorf nápad rezolutně odmítl, neboť se domníval, že pokud ochranovští ztratí svou specifčnost a bratrské řády, nezačlení se do luterské církve, nýbrž stanou se opravdovou sektou. Kristiána Davida to stálo místo staršího. Nebyl obviňován ze svévole, ale pouze z

chyby úsudku. Rezignoval pokorně a situace se poněkud uklidnila. Přesto však bylo nutné specifikovat postavení Ochronova vůči berthelsdorfské luterské farnosti. 6. listopadu 1728 byly Panské příkazy a zákazy a Bratrská smlouva shrnuty pod Panské příkazy a zákazy, neboť Bratrská smlouva mohla zavánět vyznáním víry. Panské příkazy a zákazy byly v hornolužickém luterském prostředí legální. V dokumentu byla vyjádřena věrnost luterské církvi a navíc stanovena specifická ochranovského společenství. Hraběti to však nestačilo a 12. srpna 1729 bylo podepsána listina známá jako Notariats-Instrument. Dokument byl sestaven s pomocí různých duchovních a právnických odborníků a právně uzavřel celou záležitost. V listině je vyjádřena věrnost ochranovských augšpurskému vyznání a je tam uvedena skutečnost, že Jednota bratrská není sektou, nýbrž starou církví, kterou uznával již Luther a Kalvín.

V tomto dokumentu jsou zahrnuty podstatné zásady bratrského společenství. Je zde uvedeno např., že ochranovští nebudou nazývat své potomky bratry a sestrami, pokud se samy neodevzdají Bohu, nebudou opovrhovat žádným Božím dítětem z jiné církve, i kdyby kvůli své nevědomosti některá místa písma vykládala špatně, budou se nazývat bratry, neboť je to biblické, nikoli však českými či moravskými, nebudou spoléhat na zásluhy předků, nebudou milovat více svět než Boha atd. Zinzendorf sám svůj krok ke vzniku této listiny komentuje těmito slovy: „Žádala to ode mne vděčnost vůči církvi, k níž jsem patřil, a její reformátoři, které Bůh posvětil. Kdybych si nechal ujít tuto příležitost ke sjednocení bratří, určitě bych se nemohl považovat za Lutherova přítele. Kromě toho jsem zcela jasně viděl, že kdybych strpěl jejich odloučení, někteří z nich by přešli do jedné velké církve a ztratili by svoji duchovnost, jiní by se rozštěpili do meších sekt a způsobili by nekonečně mnohem více zmatku než užítku“.¹⁰

Způsob víry a života ochranovských se šířil dál. Byl totiž výrazem niterné zkušenosti a ještě zintenzivnil pietistický způsob zbožnosti, který doprovázeli duchovní skupinky. Již v pietismu bylo zvykem udržovat vztahy od sebe lokálně vzdálených pietistů prostřednictvím korespondence a cest. Exulanti z Moravy byli zvyklí na dlouhé a často náročné cesty, proto ještě předčili pietisty co do četnosti cest. Ochronovská myšlenka, jejímž ústředním bodem byla prostá zvěst o Kristově

¹⁰Spangenberg, *Leben Zinzendorfs*, str. 82

smrti za nás hříšné, se šířila dál a tak vznikla práce v diaspoře. Diasporou nebylo míněno stádo oveček hlásících se k Ochranovu roztroušené mezi jinými církvemi, ale zkrátka veškeré děti Boží, obrácení křesťané, kteří tvoří neviditelnou církev a mohou být členy jakékoli institucionální křesťanské církve. Tak ochranovští vycházeli do jiných území a navazovali styky s evangelikálními křesťany, aniž by je přesvědčovali, že ochranovský způsob života je jediný správný křesťanský, což však neznamenalo, že by se okolní podobně zaměřeni křesťané nenechali Ochranovem ovlivnit. I hrabě nelenil a často cestoval a rozmlouval s podobně smýšlejícími křesťany. Naokraj uvedu, že Zinzendorfův pobyt v Jeně v létě 1728 vedl ke shromáždění přátel Ochranova. Později se mezi studenty teologie našlo nemálo služebníků evangelia spřízněných s Ochranovem. Mezi nimi byly např. August Gottlieb Spangenberg, Gottfried Clemans, Johann Michael Langguth a Paul Eugen Layritz. Podobně si hrabě vedl také v Halle. I korespondence mezi Ochranovem a spřízněnými byla rozsáhlá, někdy se sešlo až sto dopisů od přátel. Při příležitosti korunovace nového Dánského krále se hrabě vydal do Kodaně, po té co mu to bylo schváleno společenstvím a potvrzeno losem. Král mu nabídl místo ministra na jeho dvoře, což Zinzendorf musel kvůli svým závazkům k Ochranovu zamítnout. Nechal se však alespoň poctit danebrogským řádem. Nejdůležitějším zážitkem z jeho cesty však nebyly světské pocty, nýbrž rozhovor se dvěma eskymáky a černošským otrokem, kteří referovali o nutnosti misie v jejich domovech. První ochranovští misionáři vyrazili na ostrov St. Thomas na konci roku 1732 a zanedlouho se své misie dočkalo i Grónsko. Pojednání o misiích by však vydalo na samostatnou práci, proto se jimi nebudu v tomto eseji zabývat.

Opozice Ochranova a Zinzendorfova ordinace

Nejprve byla vznesena kritika proti Zinzendorfovi v polovině 20. let, a to v souvislosti s úmluvou čtyř bratří. Slezský jezuita Karel Xaver Regent totiž nerozlišoval příznivce Zinzendorfa a různých sekt. Podle něho to, co se dělo v Ochranovu, bylo za hranicemi augšpurské konfese a bylo hodno potrestání.. První opravdový závažný střet s luteránskou ortodoxií byl zapříčiněn tiskem

Ebersdorfské Bible. Tato Bible přejímala Lutherův text, navíc obsahovala sumáře a nové návrhy překladu, což bylo vnímáno jako kritika Luthera, která byla považována za drzou a hodnou napomenutí.

Zinzendorfa a jeho činnost kritizovali jak ortodoxní luteráni, tak i pietisté, a to především ti hallští, ačkoliv Zinzendorf z hallského pietismu sám vycházel. Přece však byla kritika pietistů o něco slabší, jelikož byli Ochranovu přece jen blíže a měli pro něj větší pochopení než ortodoxní. Už jenom fakt, že se dal Zinzendorf jako šlechtic na duchovní dráhu, byla dosti podezřelá. Dále pak byli problémy se stoupenci Schwenkfelda, Dippela a Rocka a jiných sektářů v Ochranově. Zinzendorf se nevyhýbal ani kontaktům s katolíky, což bylo na luterské půdě vnímáno jako urážka protestantismu. Navíc se zabýval zpěvníkem pro katolíky, což se setkalo s velmi ostrou kritikou. I jeho spolupracovníci a putující ochranovští to neměli jednoduché. Zinzendorf byl toho názoru, že by duchovní aktivita neměla být omezována pouze na ordinované duchovní. Laici by neměli být staveni do rolí pasivních posluchačů, nýbrž by se měli také zapojovat. Je pochopitelné, že nemohou vykonávat úkony spojené se svátostmi, ale proč by se neměli jiným způsobem zapojovat do církevního života? Tyto ochranovské „novoty“ nezůstaly přehlédnuty a nevyhnuly se kritice. Zinzendorf měl navíc vrozenou nechuť ke sporům s jinak laděnými křesťany. Vedle kritiků se však objevovali i přívrženci, kteří Ochranov neváhali podpořit. Například Daniel Ernest Jablonský, jeden ze dvou žijících biskupů staré Jednoty bratrské, do Ochranova píše: „S velkým smutkem zjišťuji z tištěných oběžníků, že zlá a převrácená generace pomlouvá, nactiutrhá a uráží vaše neškodné instituce, které by křesťanský svět měl považovat za zářící světlo. Přece však tomu jinak být nemůže. Kdybyste byli ze světa, svět by vás miloval. Ale protože nejste ze světa, svět vás nenávidí... Nesmíte ztrácet odvahu. Kristovi služebníci to nemohou mít lehčí než sám Kristus.“¹¹

Vzhledem k narůstající opozici se Zinzendorf v roce 1731 rozhodl pro krok, který před třemi lety odmítal. A sice úplně skoncovat s ochranovskými specifiky a komunitu zcela včlenit do luteránské církve. Většina ochranovských však byla proti a došlo k losování. Byly vybrány dva verše reprezentující dvě

¹¹Ibid., str. 581

varianty rozhodnutí. Zinzendorfův syn vytáhl ten, který znamenal setrvání současného stavu. Zinzendorf se nezlobil, že jeho návrh neprošel, jelikož to bral jako Boží vůli. Důležitým momentem bylo také získání Spangenbergu z Halle pro Ochranov.

Hrabě od samého začátku toužil daleko více než po světských úspěších po životní cestě duchovního. Chtěl se stát kazatelem a zvěstovat Spasitele. Dlouhou dobu měl však za to, že si vystačí s pozicí občasný kázajícího mecenáše. Když však viděl, že je to nevyhnutelné, rozhodl se k ordinaci. Byl si totiž vědom, že luterským duchovním by nebylo doporučeno ani dovoleno, aby se starali o ochranovské, bylo však zřejmé, že tito lidé ordinovaného pastýře potřebují, a jeden farář, Rothe, jehož vztahy k Ochranovu se postupně ochlazovaly, již nedostačuje.

Zinzendorfovi byli na rozdíl od Halle tůbingenští teologové v této době ještě nakloněni a neshledali na Ochranovu nic proti luterským zásadám. Věděli, co pro ně může tento posudek znamenat, ale rozhodli se pro věc Boží něco riskovat. Teologickou zkoušku nakonec Zinzendorf vykonával ve Stralsundu, který tenkrát patřil Švédsku. Měl se písemně a ústně vyjadřovat k bodům augšpurského vyznání. Uspěl a dostal o tom osvědčení. Universita v Tůbingenu Zinzendorfa uznala za kazatele, ačkoliv nebyl jmenován. Byl však řádně kvalifikován. Na čtvrtou adventní neděli 19. prosince 1734 měl své první kázání jako ordinovaný duchovní. Nejprve mluvil v Stiftskirche a pak v Thomaskirche.

Zinzendorf byl však zklamán. Situace se po jeho ordinaci nezlepšila. Možná to bylo dáno i tím, že zanedlouho po Zinzendorfově snaze sblížit se luteránskou církví tím, že se stane luterským duchovním, byl David Nitschmann vysvěcen Jablonským za bratrského biskupa. Zinzendorf dokonce píše králi Christianovi, že mu má buď schválit kazatelkou službu na území Dánska nebo přijmout vrácení Danebrogordenu. Je mu stroze odpověděno, že má řád poslat královskému vrchnímu komořímu. Zinzendorf ho ale vrátil samotnému králi a přiložil k němu dlouhý dopis.

Vypovězení Zinzendorfa ze Saska a rozšiřování Obnovené Jednoty bratrské

20. března 1736 byl Zinzendorf dekretem vyhoštěn ze Saska. Vyhoštění, které bylo vyhlášeno v roce 1733, bylo záhy zrušeno, proto je událost z roku 1736 považována za první skutečný exil. Zinzendorf se o tom dozvěděl 21. dubna, když byl v Casselu. Zinzendorf se s exilem vyrovnal snadno, jelikož měl stejně v úmyslu shromáždit církev poutníků. Během dalších let se skutečně hrabě nezdržel dlouho na jednom místě, byl doma zkrátka tam, kde měl nějakou práci, pro kterou se cítil být povolán. Vznikaly nové bratrské osady, bratrská myšlenka se šířila po Evropě i do Ameriky. Z hlediska budoucího výkladu o období třibení je obzvlášť důležitý vznik Herrnhaagu, který se stal evropským centrem nejvíce vyhrocené bratrské zbožnosti krve a ran. Vznikl na konci třicátých let jako vesnice podle ochranovského vzoru na pozemku pod kopcem, na kterém stál Ronneburg. Své jméno získal po nedalekém haagském kostele. Toto nové sídlo se brzy rozrostlo, takže bylo větší než Ochanov. Na významu získal také Marienborn. Na Ronneburgu započal svou činnost i poutnický sbor, který se skládal z lidí z různých společenských vrstev. Je nutné říci, že v této době začal Zinzendorf zanedbávat svou ženu, nechal ji např. na Ronneburgu samotnou v období, kdy měli poutníci problémy se sousedy a průběh věcí nebyl vůbec jednoduchý. Na Ronneburgu vykonal Zinzendorf také svůj první obřad jako biskup. Byl ordinován Petr Böhler. V té době se také začínala rozvíjet bratrská misie. Vznikali sbory v Anglii i v Americe, kde je nutné zmínit zvláště Betlehem, který byl vedle Herrnhaagu dalším místem, kde se vývoj událostí v době třibení dostal do největšího extrému.

Klíčové události za Zinzendorfovy nepřítomnosti na počátku 40. let

V roce 1742 odjel hrabě do Ameriky. Během jeho nepřítomnosti měla společenství spravovat zvolená rada Generální konference. Část této konference složená s moravských emigrantů využila příležitosti a udělala nutné kroky proto, aby se bratrské společenství stalo samostatnou denominací. V červenci roku 1742 připadlo Slezsko do vlastnictví Friedricha Wilhelma. Ten bratřím nabídl založení

osad na jeho území a slíbil jim i výsady ve formě uznání jejich společenství jako nezávislé církve s biskupským řízením a svobodou vyznání. Na panství Ernesta Julia von Seidlitz se v březnu a květnu vytvořili osady Gnadenfrei a Gnedenberg. V roce 1743 dala iniciativa dalších moravských emigrantů vzniknout osadě Niesky pod patronací pána Sigismunda Augusta von Gersdorf. I Hermhaag byl uznán jako bratrská církev se svými biskupy. Bratrské společenství prosperovalo, hrabě však nebyl vůbec potěšen, naopak ho vývoj událostí vyvedl z míry. Na synodu v Hirschenbergu hrabě rozpustil Generální konferenci, s jejich rozhodováním nesouhlasil, a místo ní ustanovil úřady s velmi malým významem. Synod ustoupil a hrabě tak měl opět naději, že by mohl společenství svěřit pod vedení luterské konzistoře. Bylo však příliš pozdě, bratři již měli příliš privilegií na to, aby je konzistoř přijala. Obnovená Jednota bratrská se tak ubírala vlastním směrem. Hrabě se stále hlásil k augšpurské konfesi, jeho ideou však bylo "náboženství srdce", které spojuje všechny děti Boží rozesté po různých církvích. Různé konfese jsou jen různými vnějšími vyjádření víry v Krista.

Období tříbení

Zrovna v době největšího rozkvětu a uznání Obnovené Jednoty bratrské se začal ve společenství pozvolna rozmáhat směr, který nabíral nebezpečné síly. Zinzendorf složil píseň "Krev Kristova a spravedlnost", která je velmi cenná. Bratřím se však přihodilo, že se náhle z těchto vážných slov stalo pouhé slovní vyjádření, hra se slovy "krev, rány" atd. Už v roce 1740 můžeme pozorovat první náznaky budoucího vývoje událostí. Anna Nitschmannová napsala otevřený dopis sboru, ve kterém praví: "Jako ubohý červíček, toužím se skrýt v Ježíšových ranách a jizvách...Kéž se stane koupání a plavání v moři milosti, jímž je Kristova krev, vaší silou a životem. Za dva roky napsala: "Jak je mi dobře v Ježíšově ráně na jeho boku." Hrabě se v tu dobu k bratřím obracel jako k "červíčkům v moři milosti." A to byl teprve začátek období, které pro bratrské společenství vůbec nebylo lehké. Jednota dokázala odolávat problémům zvenčí, ale kamenem úrazu se stal vývoj uvnitř jí samotné. Nyní bude následovat analýza období tříbení, o kterou jsem se pokusila z různých hledisek.

Teologické důrazy a specifika období třibení

Vzhledem k tomu, že byla Obnovená Jednota bratrská společenstvím, které vzniklo teprve nedávno, neměla žádnou pevnou teologii. Zčásti vycházela ze staré Jednoty bratrské, zčásti z augšpurské konfese, a k tomu ještě musíme připočítat mnoho dalších vlivů. Jednalo se o ovlivnění nejen kalvinisty, ale dokonce i katolíky (kterým byl Zinzendorf nakloněn) a bohužel také i různými sektami (čemuž Zinzendorf nezabránil anebo se ani nesnažil zabránit). S ohledem na tato fakta je zřejmé, že teologické důrazy Obnovené Jednoty bratrské se různě měnily.

V bratrském prostředí bylo, Zinzendorfem i jinými, napsáno nemálo teologických spisů, to však nedosvědčuje, že by byli všichni jedné mysli. Ale pro nás uvedu tři body, kterými je vyjádřeno, v co bysme měli věřit. "Wir müssen glauben: 1. Das Er ein Heiland der sündler sey, der für aller welt sünde gestroben. 2. Daß Er als ein missethäter in der gestalt deß sündigen fleisches am creutz zwischen zween mördern gehangen hat, und also verachtet, verschmähet, verwundet und zerrissen gewesen, aus liebe zu den seelen. 3. Daß Er uns erkauffet, versöhnet und errettet, und so sehr geliebet, daß Er sein leben für uns gelassen hat, daß Er also, weil Er unsere seelen so wichtig gehalten, und so theuer gekauft, das erste recht zu uns haben soll."¹² Bez ohledu na různé věroučné niance byl základ víry bratří byl však stále stejný, a to takový, jaký by měl být u všech křesťanů. Ústředním bodem jejich vyznání byla víra v Spasitele, který zemřel za hříšníky a skrze jeho krev jsou těm, kteří ho přijmou a věří v něho, odpuštěny hříchy. Ve svém stručném vyjádření hlavní myšlenky křesťanství jsem použila slovo "krev". Toto slovo používají všichni křesťané a není na něm nic neobvyklého. I bratří ho používali - ti staří i ti noví. Pro Obnovenou jednotu bratrskou byl od začátku motiv Kristova utrpení na kříži důležitým momentem v

¹² Des Ordinarii Fratrum Berlinische Reden, nach dem vollständigen und von ihm selbst eigengändig revidirten Exemplar in Druck gegeben von Gottfried Clemens, deß Seminarii Theol. Docano und Schoß Prediger zu Barby, 1758, str. 18

"Musíme věřit: 1. Že je (Ježíš) Spasitelem duší, který zemřel za hřích celého světa. 2. Že visel v podobě hříšného těla jako zločinec na kříži mezi dvěma vrahy, a byl tudíž opovrhovaný, odmítnutý, zraněný a zoufalý, z lásky k duším. 3. Že nás vykoupil, usmířil a zachránil, a tak moc nás miloval, že za nás položil svůj život, tudíž, protože si tak podstatně zavázal naše duše, tak draze je koupil, na nás má mít prvé právo."

dějínách spásy. V době tříbení však tento aspekt nabíral na důležitosti, až se víra bratrů zaměřila téměř pouze na něj.

Na počátku 40. let 17. století začal být motiv Kristova utrpení, jeho krve a zvláště pak jeho ran tak silný, že do pozadí ustoupily všechny ostatní pro víru důležité skutečnosti. Nejen, že se téměř zapomnělo na těch 33 let, během kterých chodil Ježíš mezi lidmi, kázal, uzdravoval a křísil z mrtvých, dokonce ustoupilo do pozadí i jeho zmrtvýchvstání, které představuje pro většinu křesťanů událost, bez které by Kristova smrt na kříži byla jen smutným koncem a nikoli dovršením jeho spásného díla.

Bratři (i samotný Zinzendorf) byli najednou úplně posedlí myšlenkou Kristových ran. Nevětší důraz byl kladen na ránu v boku. Je zřejmé, že tento důraz vycházel z hluboké vděčnosti Spasiteli, že za ně zemřel. Nikdo by nemohl být spasen bez Kristovy smrti na kříži a utrpení s tím spojeného. Akcentace Kristovy rány v boku byla však nejen přehnaná a poněkud morbidní, problém byl také v tom, že odsunula stranou ostatní aspekty víry a tak ochudila bratrskou zbožnost. Rána v Kristově boku, vzniklá kopím římského vojáka, se stala téměř předmětem opěvování. Byla zmiňována v písních, básních, v kázáních, v modlitbách i v mluvě bratří. Všichni byli myšlenkou Kristových ran tak poblázněni, že se toužili Kristově ráně co nejvíce přiblížit či se do ní dokonce dostat a přebývat v ní.

Ve sbírce kázání "Der Öffentlichen Gemeinreden im Jahr 1747, mit einem Angang einer zu Ende des Jahres 1746 gehaltenen Homilien" je kázání, které bylo proneseno 1. ledna 1747 v Herrnhagu (kázání má číslo 2). Tématem je blažené společné přebývání srdcí, která žijí a plavou v Kristově krvi. Úvodním veršem k tomuto kázání je 2. Královská 4,13, kde žena ze Šúnemu odpověděla Elišovi na dotaz, co pro ni může udělat: "Bydlím spokojeně uprostřed svého lidu".¹³ Autor kázání vysvětluje, že tenkrát "spokojené přebývání" něco znamenalo, lidé si nezáviděli tak jako dnes, ale druhému tuto spokojenost přáli. V Herrnhagu lidé také spokojeně přebývají, a to v Kristově krvi a jeho ranách, v čemž spočívá jejich blaženost, i když jsou pouhými chudými červíčky. Někdo je může nařknout, že v

¹³ Bible, Nový zákon, Matouš 11,25, Ekumenický překlad, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, 1979

Kristově krvi plavou příliš hrdě, ale to není pravda, plavou sice čistí v Kristu, ale ne hrdí, vždyť nejsou lvi ani andělé, ale červíčky. V závěru kázání jsou obyvatelé Herrnhagu klasicky přirovnáni k holoubkům, k prachu¹⁴ v ovzduší kříže atd. Další kázání ve stejné sbírce je z 27. srpna 1747 z Mariebornu a pojednává o ranách jako objektu pro duši (kázání má číslo 39). Na začátku řeči je zjevení ran apoštolům po zmrtvýchvstání srovnáváno se znameními, které Bůh činil skrze Mojžíše a Árona v Egyptě. Rány jsou také znamením, i když po vzkříšení neviděli apoštolé nic nadpřirozeného, Kristus se jim ukázal i se svými ranami zcela lidsky. Důležitá je atmosféra mrtvého těla a jeho ran, které jsou objektem, ke kterým se duše může upnout. Člověk se do Kristovy rány v boku může dostat vsutku a ne jen obrazně. Samozřejmě se tam nedostane se svým tělem, ale duchovně, netělesně, jedná se o jinou dimenzi.

Touha po blízkosti Kristově ráně se samozřejmě týkala celé Ježíšovy osoby. Zinzendorf, stejně jako ostatní bratři, toužil po Kristově objetí a chtěl cítit jeho teplo u srdce. To je samozřejmě myšleno duchovně, ale v nejvypjatějších chvílích doby tříbení bylo používáno slov spojených se smysly nadmíru. Náhle bylo možné Krista vidět, cítit, dotknout se ho atd. a to i tělesně! Hranice mezi tím, že to bylo myšleno jako symbol a mezi mluvením o fyzické Kristově přítomnosti byla dosti mlhavá. Zinzendorf například říká: "Wenn wir erwachen, so liegen wir noch in seinen Armen, wenn wir gehen, so fühlen wir um die Achseln sein Umarmen un im Herzen sein Erwärmen"¹⁵ Tento výrok asociuje představy fyzické blízkosti, ačkoliv Zinzendorf by sám nikdy neřekl, že je Kristova přítomnost fyzická. Je pro něj jednoduše reálná.

Zinzendorf celý život zdůrazňoval lásku křesťana ke svému Spasiteli. Měla by být nikoliv pouhým pocitem závislosti, nýbrž hlubokou vděčností za spásu. Bůh člověka stvořil, aby ho miloval dobrovolně. Kvůli pádu člověk z této lásky zbyl pouze strach. Po zjevení Krista se tento strach může změnit v lásku. Bratří tuto lásku ke Spasiteli měli, byli mu vděční za jeho spásu, toužili po jeho

¹⁴ V němčině je slovo prach zdobně "Stäublein", v češtině má však výraz "prášek" zcela jiný význam, proto je nutné v textu ponechat slovo nezdobně. Je zajímavá podobnost mezi touto zdobnělinou a zdobnělinou holuba (holoubek = Täublein). Je zřejmá záliba bratří v roztomilých rýmech.

¹⁵ BGB., 1724, 7, 1741

"Když se vzbudíme, tak ještě ležíme v jeho náručí, když jdeme, tak cítíme na ramenou jeho objetí a hřeje nás u srdce."

přítomnosti tak moc, až se nevyhnuli nevkusnostem a bizarním krvavým obrazům. Upnuli se zvláště k ranám, které pro ně byli symbolem jejich spásy. Poněkud jim však unikl duchovní obsah vykoupení, zaměřili se totiž jednostranně, a to tělesně.

Dalším výrazným motivem (vedle Kristových ran) je přirovnání Krista k ženichovi a církve v nevěstě. Tento příměr vychází z Bible a je čas od času zmiňován ve většině církví. V období třibení je však v Obnovené Jednotě bratrské tato symbolika dovedena do extrému. Zinzendorf vychází z Písně písní, na čemž není nic neobvyklého. Píseň písní je totiž nejen opěvováním lidské milenecké lásky, ale její vyšší smysl většina teologů vidí v symbolice Kristova vztahu k církvi. Zinzendorf však považuje postavu ženicha z Písně písní nikoli za krásnou, nýbrž za odpudivou. Praví: "In eine solche Figur sich verlieben ist keine Sache, die uns Fleisch und Blut offenbart, sonder unser Vater im Himmel, und wenn wir uns erst einmal darein verliebt haben, weil er unser teurer Mann und Schöpfer ist, der mit seiner abominablen Figur Fluch und Bann weggenommen hat, den wissen wir erst, was lieben ist."¹⁶ Podle Zinzendorfa je totiž Ježíš Kristus nikoliv ženichem nádherným, nýbrž zbičovaným, ztrýzněným, krvácejícím a velmi nevzhledným. Zinzendorf dokonce dochází tak daleko, že se domnívá, že bude Kristus mít své rány, způsobené ukřižováním, i na věčnosti. V souboru kázání "Der Öffentlichen Gemeinreden im Jahr 1747, mit einem Angang einer zu Ende des Jahres 1746 gehaltenen Homilien" je řečeno, že Ženich potěší svou Nevěstu svou krvavou ranou v boku. Je tak zřejmé, že se Zinzendorf při svých úvahách příliš neopíral o Zjevení, kde je Kristus králem a vítězem nad smrtí. Stále ho vidí jako muže plného bolesti. Jako by jeho utrpení nikdy nemělo končit. Zinzendorf se příliš upnul na myšlenku ukřižování, jednou dokonce mluví o tom, jak Kristus připravil svou svatbu na kříži. Tato myšlenka je ostatním nadšeneckým křesťanům cizí. Ve většině případů si zapálení křesťané očekávající příchod Páně představují svatbu Beránka se svojí církví po posledním soudu, kdy už došlo k porážce satana

¹⁶ Wundenlitenei, S. 339ff., 13. 8. 1747

"Zamilovat se do takové postavy není věcí, kterou nám zjevilo tělo a krev, nýbrž náš Otec v nebesích, a teprve když jsme se do něho jednou zamilovali, protože je našim drahým mužem a Stvořitelem, který se svou odpornou postavou sňal prokletí a kletbu, potom teprve víme, co je to milovat."

a smrti, vše je nové a krásné, ukřižování a bolest světa už je dávno pryč a církev shromážděná v bílých rouších chválí svého Krále a věčně žije v jeho blízkosti.

Dalším rysem doby tříbení je zvláštní pohled na Ducha svatého. V katolické církvi je jako Matka vnímána Panna Maria, která počala Ježíše z Ducha svatého. Velebení Ježíšovy matky je pro protestanty nepřipustné. Potřebu ženského prvku řeší bratři v této době jiným způsobem. Bůh Otec je otec, to je zřejmé. Ježíš Kristus je Syn, to je samozřejmé. Aby byla rodina kompletní, matkou se stává Duch svatý. Zinzendorf, když mluví o Duchu svatém, používá např. výrazu "die Mutter, die allgegenwärtige".¹⁷ Tohoto tématu se týkají i dvě kázání ze sbírky "Der Öffentlichen Gemeinreden im Jahr 1747, mit einem Angang einer zu Ende des Jahres 1746 gehaltenen Homilien". Jedna řeč o mateřské péči Ducha svatého byla pronesena 18. října 1746 v Londýně a další o hlavním důkazu mateřského úřadu Ducha svatého je z dubna následujícího roku a ve sbírce je pod číslem 27.

Dalším sporným bodem v Zinzendorfově učení z hlediska křesťanské teologie, ať katolické či protestantské, je následující problematika. Zinzendorf tvrdí, že všechny lidské duše, ať mužů či žen, jsou ženské. Jediným opravdovým mužem je Ženich, Spasitel. Lidské bytosti jsou totiž tak bezmocné a na Bohu závislé, že se k nim mužství nehodí. Pozemské rozdělení na muže a ženy je pouze dočasné, ve věčnosti budou všechny spasené duše tvořit nevěstu Kristovu a žádná duše si již nebude pamatovat, zda byla na Zemi žena či muž. Všichni křesťané jsou vlastně křesťankami a všichni věřící sestrami.

Jazyk období tříbení

Období tříbení bylo specifické nejen svými věroučnými důrazy, bylo zvláštní i svým jazykem. Ať se jednalo o běžnou mluvu, písně nebo texty Zinzendorfa, nesla se společenstvím zvláštní nálada. Zinzendorf později tvrdil, že se sboru v mluvě přizpůsobil, není to však zcela pravda, sám psal písně a básně v podobném

¹⁷ 32 Homilien, 29. 9. 1745, S. 18ff.; "Matka všudypřítomná"

duchu a sbor jistě také ovlivňoval. Interakce Zinzendorfa a společnosti byla co do nových výrazů oboustranná.

Bratři si Ježíšova slova, že mají být jako děti, vzali až příliš doslovně. V době tříbení se začalo používat, řekla bych dokonce nadužívat, zdrobnělých označení pro Spasitele, jeho rány atd. a slov spojených s utrpením vůbec. Věřící označovali i sami sebe roztomilými zdrobnělými výrazy. Takže se ve slovech i textech objevovaly samé rány a zas rány. Pokud ne rány nebo krev, tak co hůř, ranky, dírečka v boku atd. Dětinštění nabíralo na síle, a tak se často mluvilo o Beránečkovi, Zinzendorf se ženou byli členy sboru označováni jako maminka a tatínek. Na úvod uvedu jeden příklad za vše, co byli schopni říci v období tříbení nejen bratři, ale i sám hrabě: "Ach mein Seitenhölchen! Du bist meinem Seelchen doch das liebste Plätzlein. Seitenschrein, Leib und Seel fährt in dich hinein."¹⁸

Kult krve a ran pronikl i do Zinzendorfovy poezie. Uvedu jako příklad jednu báseň z 40. let, která mluví o Zinzendorfově lásce ke Kristu a jeho ranám, ve kterých hledá skrýš. Báseň se nazývá "Wunden-Liebe"

Ich schwiege wohl am liebsten gar
und fiel zu seinem Füßen
(so wie es der Maria war):
wie wollt ich sie zerküssen!
Ja ich führ lieber schon hinein
in seinen offenen Seitenschrein
und käme nicht mehr wieder.

Doch laß ich mirs auch noch vergehn,
wenn mein Geist hat und fühlet
euch, alerliebste Wunden schön,
wo Thomas drin gewühlet.
In dieser Liebeshöhle sitzt,
da sitzt das Täublein drin und ritzt

¹⁸ BGB., 2281, 11. 3. 1747

"Ach moje ranko v boku, ty jsi přece mé dušičce nejmilejším místečkem, ranko v boku, tělo a duše do tebe vpluje".

und kriegt genug zu kosten.

Und kommt es denn einmal so weit,
daß wir uns wiedersehen,
was mach ich nur darnach vor Freud?
Ich werde wohl vergehen.
Den Jüngern und den Schwesterlein
kongs doch unmöglich da so sein,
als mirs jetzt ist und sein wird.

Doch der Maria Magaden
und ihres Herrn Begrüßen,
das war wohl auch erstanlich schön:
ihr Falln zu seinen Füßen.
Und ihr gebeugter Sündersinn,
mit welchem si so sank dahin,
macht mit mein Herz zerfließen.

Wie ist dem Würmlein doch so gut
beim dem Gefühl der Wunden!
beflossen sein mit Lammesblut
und das so alle Stunden;
von früh bis in die späte Nacht
in einer Gottesfreud wollbracht;
das macht ein seligs Leben.

Ještě markantněji se odráží období tříbení na písni s názvem "Die Freude über das Heil aus Jesu Tod"¹⁹ Druhá sloka je už opravdu za hranicí únosnosti. Zdá se jako by Kristovy rány zastínily Krista samotného. Opakování slova "rány" není

¹⁹ Tato píseň vznikla na melodii písně "Wie schön leuchtet der Morgenstern", ku příležitosti hodů lásky ve vánoční době 1744, BGB., 1945, 23. 12. 1744

nepodobné omílání různých manter ve východních náboženstvích, v mystice a esoterice.

Wie schön leuchtet der Wundenstern
wom Firmament des Himmels fern und in der selgen Nähe
der wahren Wunden-Kirchelein.
Da blitzen sie zun Fenstern nein direkt auf unsre Sehe.
O Volk der Wolk! Geh du singen
den vier Ringen und dem Male
Bündlein aller Gnadenwahre!

Des wunden Kreuzgotts Bundesblut,
die Wunden-Wunden-Wunden-Flut, ihr Wunden, ja ihr Wunden!
Eur Wunden-Wunden-Wunden-Gut
macht Wunden-Wunden-Wunden-Mut und Wunden, Herzenswunden.
Wunden! Wunden! Wunden! Wunden!
Wunden! Wunden! Wunden! Wunden!
Wunden! Wunden! O ihr Wunden!

So sie denn tausendfach begrüßt,
du Blut von mein'm Herrn Jesu Christ!
Du erste Bundsglieds-Wunde!
Du blutger Todschweiß in dem Wein,
den du zum Bund gesetzt hast ein!
Du Schweiß zur Bußkampf-Stunde!
Wunden! Wunden! Geißelwunden!
Dornenwunden! Nägelschrunden!
Speerschlitz! Dank euchs Gott, ihr Wunden!

Následující Zinzendorfova píseň je už kratší a jmenuje se "Über Jesu Seitenwunde als dem Lebensgrund des Christen"²⁰ Zatímco píseň předchozí se zabývala Kristovými ranami obecně, tato je zaměřena na ránu v boku, která pro bratry nabyla největší důležitosti. Navíc je zde pro ránu v boku použito zdobněliny, tudíž má tato píseň ještě větší výpovědní hodnotu o tom, jaké výrazy byly v období tříbení mezi bratry užívány. Dále je zajímavý motiv přivlastnění si rány v boku ("du bist mein"). Je zde také vyjádřena charakteristická touha skrýt se v ní, tentokrát však zajímavým způsobem, neboť sloveso "verwünschen" znamená "zaklít" nebo "začarovat". Věta by se tedy dala přeložit jako "Nejmilejší ranko v boku, zaklínám se zcela dovnitř". To zní z křesťanského pohledu velmi podivně, až podezřele.

Seitenhöhlchen! Seitenhöhlchen! Seitenhöhlchen, du bist mein.
Allerliebstes Seitenhöhlchen, ich verwünsch mich ganz hinaein
Ach mein Seitenhöhlchen! Du bist meinem Seelchen
doch das liebste Plätzelein, Seitenschrein,
Leib und Seel fährt in dich nein.²¹

Abych nemluvila pouze o Zinzendorfovi, s nímž je spojena celá moje práce, uvedu i ukázkou písně, která pocházela od někoho jiného. Neví se však přesně od koho. Pravděpodobně byl autorem nějaký významnější duchovní činitel v Herrnhaaugu, nejspíše Rabusch nebo Christel.²² Zde se kromě zdobnělin objevuje také erotický motiv.

Mann, Eh'mann deiner Blutgemein, erkenne jedes Seelchen
so menschlich, so speziell allein, o Mann mit einem Höhlchen!
O ganz inkomparabler Strahl! Küß uns, du kaltes Mündchen!
O Leichnam, breit dich auf dem Saal, wir liegen da wie's Kindchen.
Chor: O ihr heiligen 5 Wunden, machts wie Elisa , wir wollen das Kind sein.

²⁰ Tato píseň vznikla v březnu 1747 při příležitosti oslavy narození Christiana Renata von Zinzendorf, BGB., 2281, 11. 3. 1747

²¹ "nein" je zde myšleno nikoliv jako záporka, ale jedná se o zkráceninu příslovce "hinein" (dovnitř)

²² Tato píseň byla zpívána 4. prosince 1948 v Herrnhaaugu při příležitosti slavnosti mužů

Wie klingts an diesem heutigen Tag? Wir tun uns heut recht gütlich.
Dein ganzer selger Herrenhaag singt: Ave Mann recht niedlich,
Wir kleben in der Site an, das Volk, die Chör' und Klassen,
und fällt nichts ein als Mann, Mann, Mann, sonst kann man dorch nichts fassen.
Mann mit dem duftgen Leichelein, umarm, umhals dein Bräutchen,
mach dich und uns heut so gemein, als wären wir zu Seitchen.
Kein Athemzug, kein Tüpfelein, kein Zähnelein, kein Stäubchen
soll heute unduchmanned sein am ganzen Kirchenleibchen.
Chor: So sing'n an Mannesfest die Vöglein unterm Schatten
im blutgen Seitennest die heutigen Ehegatten.
Dein Schweißtropf leget sich, Mann, weils dein Fleisch und Bein,
recht bräut'sgams bräutelich in deine Leiche nein!

Zinzendorf složil při příležitosti smrti hraběte von Promnitz tuto báseň.
Není smuteční, nýbrž vyjadřuje motiv návratu křesťana domů. Báseň se jmenuje
Lebewohl²³

Nun, Neuder, Ernst auf dieser Erb'
Im Herrn geliebet und geehrt:
Laß deine Hütt im Grabe hier; -
Du geh' zum Herrn! – Er rufet Dir! –

Básně skládal i Zinzendorfovův syn Christian Rhenatus. V roce 1755, tedy po
období tříbení, vyšla jeho báseň o Golgathě. Je vidět značný obrat v tom, jaké
básně začali bratři preferovat. Místo krve a ran se objevuje hluboká vděčnost za
spásu a odpuštění všech hříchů. Zde je tedy báseň Golgatha.²⁴

²³ báseň je z roku 1744, tedy z období tříbení, vykazuje však spíše obecné pojetí smrti,
než nějaká specifika období tříbení, ve kterém zůstal pohled na tuto problematiku
nezměněn; báseň má ve sbírce číslo 2315

²⁴ báseň má ve sbírce z roku 1755 číslo 37

Ich bin durch manche Zeiten,
Wohl gar durch Ewigkeiten
In meinem Geist gereist:
Nichts hat mir's Herz genommen,
Als da ich angekommen
Auf Golgata, Gott sei gepreist!

Nyní bych chtěla poezii období třibení srovnat s jinými díly německého baroka. V Německu je baroko stylem 17. století a dobré poloviny století následujícího. Ve tvorbě německého náboženského básnického baroka se často smísil vliv theosofie Jakoba Böhma s doktrínou o "visio Dei" a myšlenkou "connubia spirituale", manželského spojení Církve s Bohem, která vychází zvláště z Písň písni.

První ukázka je básní prostého kantora z Gothy Johana Lindemanna a ačkoliv vznikla o století dříve, její vyznění je naproti skladbám doby třibení optimistické a plné života. Název básně je jednoduchý - "Ode an Jesus"

In dir ist Freude
in allem Leide,
o du süßer Jesu Christ!
Durch dich wir haben
himmlische Gaben,
der du der wahre Heiland bist.
Hilfest von Schanden,
rettetest von Banden,
wir dir vertrauet,
hat wohl gebauet,
wird ewig bleiben.
Halleluja.
Zu deiner Güte
steht unser Gemüte,
an dir wir kleben

im Tod und Leben,
nichts kann uns scheiden.
Halleluja.
Wenn wir dich haben,
kann uns nicht schaden
Teufel, Welt, Sünde und Tod.
Du hast's in Händen,
kannst alles wenden,
wie nur heißen mag die Not.
Drum wor dich ehren,
dein Lob vermehren
mit hellem Schalle,
freuen uns alle
zu dieser Stunde,
Halleluja.
Wir jubilieren
und triumphieren,
lieben und loben
bein Macht dort oben
mit Herz und Munde
Halleluja.

Abych však dokázala, že bratrská posedlost ranami nebyla nijak jedinečná (i když v období tříbení se prosadila v bezprecedentní míře, nikdo jiný v motivu Kristových ran předtím ani potom nezašel do takového extrému), nabídnu ještě jednu báseň s názvem "An das leidenden angesicht Jesu Christi"²⁵ Je od Paula Gerharda, který byl kazatelen v Berlíně a Lübben, a vznikla stejně jako předchozí ukázka necelé století před bratrskou dobou tříbení. Uvedu pouze tři sloky, neboť se jedná o báseň o deseti slokách, což je pro účel této práce zbytečně obsáhlý text.

²⁵ Báseň pochází se sbírky, která vyšla v roce 1656, str. 467

O Häupt voll Blut und Wunden,
Voll Schmerz und voller Hohn!
O Häupt, zu Spott gebunded
Mit einer Dornenkron!
O Häupt! sonst schön gezieret
Mit höchster Ehr und Zier,
Ist aber hoch schimpfieret:
Gegrüßet seist du mir!

Du edles Angescihte,
Davür sonst schrickt und scheut
Das große Weltgewichte,
Wie bist du so bespeit?
Wie bist du so erbleichet?
Wer hat dein Augenlicht,
Dem sonst kein Licht nicht gleichet,
So schändlich zugericht?

Die Farbe deiner Wangen,
Der roten Lippen Pracht
Ist hin und ganz vergangen:
Des blassen Todes Macht
Hat alles hingenommen,
Hat alles hingerafft,
Und daher bist du kommen
Von deines Leibes Kraft.

O obsahu jazyka jsem již pojednávala, nyní bych se chtěla věnovat formě jazyka Zinzendorfa a bratří. Zinzendorf byl toho názoru, že by měla být mluva ve sboru přirozená. Přirozený jazyk by se měl stát i jazykem církve, nikoli naopak. Přirozený jazyk a jazyk církve by měl být stejný, nemělo by se mluvit různými

dvěma jazyky - přirozeným a umělým církevním. Mělo by se mluvit jednoduše a nevysvětlovat Boží pravdy filosofickým jazykem.

Zinzendorf je zpočátku pro to, aby se v církevním životě používala jen němčina. Ale sám toho není schopen a tak z této zásady ustupuje. Sám mluví řadou jazyků, a ve svých spisech do německých vět často vkládá cizojazyčná slova. Nejčastěji se jedná o slova latinská a francouzská, s rozšiřováním jeho jazykových znalostí však přibudou i slova holandská a anglická. Zinzendorf to vysvětluje tím, že s jedním jazykem si člověk nevystačí k vyjádření všeho, co má na srdci. Je to trest od Boha za pýchu - viz biblický příběh o zmatení jazyků při pokusu o stavbu věže sahající až do nebes ve starověkém Babylonu. Žádný jazyk totiž není dokonalý, kompletní. Člověk vyjádří to, co opravdu chce, často jen pomocí kombinace různých jazyků. Některé holandské či anglické slovo je výstižnější než jeho německý ekvivalent, a proto Zinzendorf do svých textů vsazuje cizí slova. Někdy jsou písňe jazykově kombinovány - Zinzendorf říká, že německé části lidé rozumí rozumem a té cizojazyčné srdcem.

Z výše uvedeného je zřejmý paradox v Zinzendorfově způsobu vyjadřování. Na jednu stranu je pro jednoduchý přirozený jazyk, který by se nelišil od toho církevního, na stranu druhou se často vyjadřuje složitě, intelektuálně, přidává cizí výrazy do svých výroků. Jeho intelektuální vyjadřování (ač sám tvrdí, že není precizním řečníkem) je v kontrastu s jazykem sboru v období tříbení, kde se vyskytují samé zdobněliny, a často je Zinzendorfovův jazykový styl poněkud rozpolcen sám v sobě a protiřečí si.

Příkladem Zinzendorfova vkládání cizích slov do německých vět je např. tento text „Die Christlichen *Philosophi* haben sich nicht anders helffen können. Denn wann man ein natürlicher Mann ist, man ist ein Lehrer aus dem Kopf, und soll das grosse und dichte Geheimnis von der Gottheit vortragen, und hat den Kopf voll *Metaphysic*...“²⁶

²⁶ Der in dem Grafen von Zinzendorf noch legende und lehrende wie auch leidende und siegende Doktor Luther allen verständigen und redlichen Leuten der beyden Evangelischen Religionen, Wilhelm Friedrich Jung, Frankfurt und Leipzig, 1752

Zinzendorf vnesl do oblasti duchovních básní svůj osobitý styl. Goethe a Herder jeho básně velmi milovali. V dnešní době již jeho básně ztratili na srozumitelnosti a síle, i když mnohá díla mají stále obrovskou hodnotu. Ty písně, které jsou dnes v evangelickém zpěvníku jsou z velké části přepracovány Christianem Gregorem po Zinzendorfově smrti. Z mnohých básní se kvůli jejich přepracování leccos charakteristického ztratilo, duch a význam je však většinou zachován.

Pohled na morálku a styl života v období tříbení

Zinzendorf praví, že jsou bratři morální, protože nemoralizují. Odmítá morálku ve smyslu zásad, které by člověk dodržoval ze své vlastní síly, nikoliv z moci Ducha svatého. V samoučelné morálce vidí skrytý ateismus. Mystiku také odmítá, ani ta není tou správnou cestou k dobrému životu, i když ji považuje za menší zlo než je zákonické moralizování. Problém je v tom, že má člověk svobodnou vůli, i když by se jí občas nejradyji zřekl, jelikož člověka může uvést do hříchu.

Správná cesta je nutně spojená s Bohem. Nejdůležitější je morálka srdce. Když nám Duch svatý dosvědčuje, že jsme děti Boží a že nám jsou odpuštěny hříchy, máme od Pána vůli k dobrým skutkům. Člověk se musí cele poddat a odevzdat Kristu, takže už nejedná on, ale Kristus v něm. Už to není on, kdo myslí, mluví, píše, atd., ale toto vše dělá Kristus v jeho srdci. Ačkoliv byl ve výsledku životní styl bratří asketický, oni odmítali asketismus a snahu o dobrý život z povinnosti. Činit dobro totiž není křesťanovou povinností, nýbrž přirozeností. Kdo je v Kristu, má jeho zákon ve svém srdci. Jednání křesťana by mělo být přirozené, vždyť Kristus je v něm, a ne nuceně strnulé, byť by to na první pohled vypadalo velmi zbožně. Nikdo se totiž dle Zinzendorfa trochou dobra, které vykoná, nestane lepším, stejně jako se nestane horším pro velké množství toho špatného, je-li v Kristu.

"Křesťanští *Philosophi* nemohou jinak pomoci. Neboť pokud je člověk přirozeným člověkem, je učitelem z hlavy, a má přednést velké a plné tajemství božství, a má hlavu plnou *Metaphysic...*"

S odmítnutím vnějšího plnění pravidel a asketické snahy souvisí i motiv, typický pro období třibení, kterým je "hra pod křížem". Křesťan by měl být jako dítě, ve svém myšlení, slovech i skutcích. Měl by být bezstarostný a nevinný jako dítě, ze kterého má Otec radost. Kříž je symbolem utrpení a naší spásy a dětská hra pod ním je výrazem bezmezné důvěry v Boha. Kontrast vážného (utrpení, rány) a bezstarostného (hrající si dítě) se nápadně smazává a je zajímavé, že na jednu stranu mluví bratři neustále o ranách a na druhé straně dětinští. Při hlubším pohledu to však až zas tak nepochopitelné není, neboť díky Kristovu utrpení, jakkoliv je zvláště v Betlehemu a Herrhaagu přehnaně rozebíráno, je to hlavní vykonáno a člověk se může stát bezstarostným dítětem v rukou Božích. Navíc je doslova uposlechnut Kristův výrok, že kdo chce vstoupit do Božího království, musí být jako dítě. Z toho vychází i pohled na morálku - dítě je spontánní a stejně tak by měl být spontánní i křesťan, v jehož srdci je Kristus, který žije a jedná správně jaksi "automaticky", aniž by musel neustále myslet na pravidla, kterými se musí řídit. "Alles, was der Heiland und wir miteinander allein machen, wenn sich viel tausend Seelen dadurch bekehren, das ist Natur, so wie das Atemholen im äußerlichen Leben".²⁷

Bratři praví, že jsou v Kristu dokonalí. Bývají osočováni z toho, že tak mluví a je jim doporučováno, aby tak radši nemluvili, aby nic nemuseli vysvětlovat. Oni si však tyto výroky nemohou odpustit, neboť dle Písma je jim řečeno, aby byli dokonalí. Samozřejmě dokonalí v Kristu. To souvisí s jeho poslední větou, která zazněla na kříži: "Dokonáno jest". Tímto způsobem jsou křesťané dokonalí, když jsou v Kristu, když již nežijí sami sobě, ale Bohu. Tento druh dokonalosti neroste s věkem, ale je stejný u duchovního dítěte jako u starce.

Zinzendorf dále mluví o tom, že tělesný vzhled je něco zcela jiného, než tvar a obraz člověka z hlediska duchovního. I navenek ošklivý člověk se může stát v církvi krásným stvořením a naopak člověk příjemného vzhledu může být kreaturou. Krása křesťana přibývá věkem, stáří znamená další čas strávený v

²⁷ 32 Homilien, 27. 3. 1746

"Vše, co dělá Spasitel a my sami společně, když se skrze to obrátí tisíc duší, to je přirozenost, to je vdech ve vnějším životě."

obecenství se Spasitelem. Cílem není být originální, cílem je být kopií originálu, kterým je Kristus.

Krize ve společenství v období tříbení

Období tříbení radikálně změnilo dění v Obnovené Jednotě bratrské. Ještě v roce 1735 byla v Ochanově tvrdá morálka a důraz na kázeň, jak dosvědčuje příběh, Sophie Charlotty Richter, která zemřela toho roku ve věku jedenácti let v místním sirotčinci. Její otec jí dal do této instituce jako zlobivé dítě. Sophie celé noci proplakala a bylo jí řečeno, že jako Boží dítě nemá mít soucit se svým tělem a musí něco vytrpět. Malá dívka to vzala doslova a dokonce se bičovala kopřivami. Správkyně sirotčince se divila, kde na to Sophie přišla, ale nejen že jí v tom nezabránila, navíc tvrdila, že je takové jednání budující.

Uplynulo jen pár let a vše se změnilo. Jeden člen společenství, který není znám, napsal: "Es freuet sich Jesus das Kindlein, es freuet sich auch seine Kreuzgemein, wenn die kleinen Kinder vor ihm spielen, und sind zufrieden, wenn sie nur fühlen ihr kindlich Herz. Der Mann, des Schmerzgeld die Herzel sein, der schickt ihnen zu seine Engelein, die sie auch beim Spielen vor den Gefahren und allem Schaden treulich bewahren. Er hüt't und wacht. Fordert von ihnen nichts Sonderlichs, als daß si sich seines Seitenstichs, der vier Nägelmale und Ritzlein freuen und ihre Herzlein ihm von neuem alltäglich weihn. Drum präget man ihnen in der Gemein sonst nichts, ja gar nichts ins Herz hinein, als daß sie am Lämmlein die Wundenspalten große und kleine recht lieb behalten, erstaunlich lieb... So habens die Kinder bisher erfahrn, und wann ein solch Kind zunimmt an Jahrn, wächset in und an ihm die Kreuzgnade, und so gelangt es von Grad zu Grade ins Ganze 'nein. Es bleibet immer die Kindlichkeit, die zarte Liebe von Jesu Seit', man kann aber doch auch am Kinderwesen von Zeit zu Zeit was Gesetztes lesen, was Gründliches."²⁸

²⁸ BGB., Nr. 2266, cca 1745

"Děťátko se raduje z Ježíše, raduje se také z jeho společenství kříže, když si malé děti před ním hrají, a jsou spokojené, když cítí jen své dětské srdce. Muž, který je bolestným penízem srdíček, jim posílá své andílky, kteří jsou také při hraní věrně chráněni před nebezpečími a veškerou újmou. On je hlídá a bdí nad nimi. Nežádá od nich nic zvláštního, než aby se radovali z bodné rány v jeho boku, z čtyř s skvrn od hřebíků a

Najednou už nebyl křesťan někým, kdo by musel trpět, vše už přece vytrpěl Ježíš, a dokonce i jeho utrpení se stává téměř hrou, jeho rány obrazem a bok, kam byl bodnut, vytouženým útočištěm křesťana. Nic jiného jako by už ani nebylo potřeba kázat, o nic usilovat, jen si hrát jako dítě, milovat jako dítě, chovat se jako dítě... Nejen, že je nesmysl, aby se děti šlehalí kopřivami a tvrdě cepovali, dokonce i dospělí mají být jako děti! Pedagogika se také silně změnila. Společenství se tak dostalo během krátké doby do opačného extrému, což bylo velmi nezdravé. Vnější způsob života se však příliš nezměnil, není důkaz o tom, že by společenství upadlo do nemorálnosti. Téměř jedinou, za to však velmi intenzivní, radostí členů společenství bylo potěšení z Kristových ran, které bylo dovedeno ad absurdum.

Zinzendorf v roce 1743 založil řád blázíneků. V Matoušově evangeliu totiž praví Ježíš: "Velebím tě, Otče, Pane nebes i země, že jsi tyto věci skryl před moudrými a rozumnými, a zjevil jsi je maličkým."²⁹ Zinzendorf však přeložil slovo "nepioi" ne jako "maličcí", nýbrž jako "blázinci". Blázinci byly pro něj protipólem učených. Zinzendorf byl nejspíš poněkud nedočkavý, neboť viděl, že sbor myšlenky dětskosti nevstřebává dostatečně rychle. Tak si založil řád, ve kterém by mohl tento druh zbožnosti praktikovat alespoň osobně. Zinzendorf byl v době třibení také zaujat vůči svým spolubratřím, kteří dle jeho názoru dostatečně nerozuměli "novému učení" nebo se k němu nesprávně stavěli. Měl výtky např. na Matěje Stacha nebo Kristiána Davida. Dle Zinzendorfa mluvil Kristián David stále řečí 30. let, a když se pokoušel mluvit "jejich řečí", nešlo mu to. Zinzendorf své pojetí předložil na synodě - máme být hloupí jako zvířátka a jen plně důvěřovat Kristově milosti. Vše se stalo idylickým a kontrast hříchu a milosti ztratil svou váhu.

Zinzendorf nebyl nejprve s vývojem příliš spokojen, zdálo se mu, že společenství ještě plně nepřijalo styl Řádu blázíneků. V roce 1745 však hrabě při

šrámků a posvěcovat jemu každodenně znovu svá srdíčka. Proto se jim ve společenství nekáže nic jiného, ano, vůbec nic jiného do srdíčka, než aby si na Beránkovi opravdu rády, úžasně rády, uchovali v paměti velké a malé trhliny způsobené poraněním. Tak to dosud děti zakusily, a když takové dítě přibude na letech, roste v něm a na něm milost kříže, a tak stupeň po stupni dosáhne celku. Stále zůstává dětskost, jemná láska z Kristovy rány v boku, člověk ale může přece také na dětství čas od času přechíst něco rozumného, něco zásadního."

²⁹ Bible, Nový zákon, Matouš 11,25, Ekumenický překlad, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, 1979

příležitosti narození jeho syna Christiana Renata složil báseň, ve které svého syna označuje za červíčka v ranách, zamilovaného do jeho čtyř hřebíčků, ptáčka v ovzduší kříže stonajícího po Ježíšové ráně v boku atd. Christian Renatus na pro něho složenou báseň odpověděl v roce 1746 v ještě extrémnějším duchu a odstartovala tak co se týče záliby v ranách nejvyhrocenější etapa v období tříbení. Postací úryvek, který bude mluvit za vše: "Ein Gottesnärrchen ist schon so imaginativ ins Lämmlein seine Pleura tief: Kein Fischchen schwimmt, kein Vöglein singt, kein Bäumchen blüht, kein Hirschchen pringt, so appliziert's das Seelchen auf sich und 's Wundenhöhlchen."³⁰ V červnu téhož roku je Zinzendorf nadšený z rozšíření nového stylu zbožnosti a plný radosti básní: "Und mit uns elenden Namenchristen, Fanatiquen und Atheisten, ins Sektenwesen vol aller Art, grob oder fein, vernarrt, verschrickt in aller Affekten Netz, ja ins Gesetz - was hat er (der Heiland) in 24 Jahren mit uns für Jammer und Not erfahren! Und eh' die Jahre zu Ede sein, was sind wir? Herzelein, in seinem Blut so rein schwimmende Würmelein, verliebt in seine vier Nägelein, ja Kreuzluftstäubelein, kränkelnde Täubelein nach seinem Seitenschrein."³¹

Brzy nato mu přišel dopis, ve kterém ho Martin Dober varoval před nebezpečím - někteří "blázinci" totiž vzbuzovali pohoršení. Zinzendorf však toto ještě relativně včasné upozornění neakceptoval a pln zlosti dopis vhodil do ohně. Tak následovala ještě další tři léta tohoto vývoje, kdy každý další měsíc činil novou a novou škodu na jménu Jednoty bratrské, hraběte a jeho spolupracovníků.

Na následujícím synodu Zinzendorf pravil, že se ptáček může cítit dobře jen v atmosféře kříže. Toto tvrzení rozdělilo společenství na dvě strany - jedna s touto myšlenkou souhlasila a druhá byla proti. Strana pro se nazývala "Kreuzluftvöglein" a strana proti "Kreuzlufstäublein". Názvy těchto frakcí ("ptáček v ovzduší kříže" a "prach v ovzduší kříže") i předmět jejich sporu je již

³⁰ BGB., 2251, Duben 1746

"Boží blázínek je již tak imaginativně hluboko v Beráneckovi: Žádná rybička neplave, žádný ptáček nezpívá, žádný stromeček nekvete, žádný jelínek neskáče tak jako se dušička upíná na sebe a poraněnou dířečku."

³¹ BGB., 2206, III. 2, 12. 6. 46

"A s námi bídnými křesťany podle jména, fanatiky a ateisty, zblázněnými do sektářství všeho druhu, hrubého či jemného, vylekanými v síti všech afektů, ano v zákoně - co Spasitel zkusil za 24 let s námi za žal a zoufalství! A dříve, než šla léta ke konci, co jsme? Srdíčka, v jeho krvi tak čistě plavající červíčky, zamilovaní do jeho čtyř hřebíčků, ano prach v ovzduší kříže, holoubci stonající po ráně v jeho boku."

zcela absurdní a pro nás absolutně nepochopitelný. Dober se stal zástupcem strany "Kreuzlufstäublein", která požadovala odchod skupiny "Kreuzluftvöglein". Společenství se dostalo do sporů, které se týkaly ani ne tak hluboké teologie, ale spíše směšných detailních sporů - jedni odmítali druhé, protože neznají to co oni, nevěří tomu co oni atd. Jedni bratří neváhali nařknout druhé z toho, že když nemohou být originály a kopiemi být nechtějí, vymyslí si něco nového atd. Zinzendorf toužil po smíření obou stran, základní je být zároveň "Kreuzluftvöglein" i "Kreuzlufstäublein". Jedná se o něco esenciálního, nejen o hru, ale zase není možné říci, že to není hra, jelikož by to odporovalo dětskosti a hravosti. V tomto duchu se tedy odehrávali spory v období tříbení, a hrabě se jich také účastnil, i když ne jako představitel jedné ze stran, ale jako smiřovatel. Zinzendorf si byl vědom nebezpečí, které může nový ideál s sebou přinést, přesto však od něho neodstoupil. Složil hravou báseň, ve které popisuje, že výše uvedené dvě skupiny spolu nejsou v rozporu. Hrabě připomínal, že mnozí myšlenku Řádu blázinků stále ještě nepochopili a vzali si z toho to nejpochybnější.

8. ledna 1747 měl Zinzendorf řeč o hře. Sbor bez hry není nic, je nutné si hrát a zakoušet nebeskou radost z Beránka. Je však možné být blažený i se slzami v očích. Hra před křížem je pro bratry požehnáním, pro Spasitele ctí a pro ostatní lidi šokem. Zinzendorf myslel hrou vnitřní a radostné rozjímání nad Kristovým utrpením, které však má své hranice. Zajímavé však je, že někteří tyto hranice překročili. Ve společenství se začali objevovat zvláštní umělecká díla, sloužící ke hře - různé křížky, obrázky atd. Tyto a jiné extravagance hrabě kritizoval. 11. ledna vedl řeč o správné křesťanské výchově. Mimo jiné v ní zmínil, že církev vychovávala generace pokrytců, a při odklonění se od této cesty je nutné zajít do extrému. Je vidět, že sám cítil, že je vývoj ve společenství poněkud za hranicí normálu, vysvětloval si to však touto nutností.

Zinzendorf stále uznává svou ideu tropů. Je mnoho tropů, do kterých jsou pomyslně rozděleny všechny děti Boží. Jeden z nich je i ten, který nazývá "Kreuzluftvöglein-Tropus". Ten není pro každého. Kdo se pro něj nehodí, stane se extravagantním fanatikem. Dle hraběte jsou všichni obrácení melancholici pietisty. Někteří z nich se nikdy nemohou stát "ptáčky létajícími v ovzduší kříže",

a pro ně je lepší, když zůstanou pietisty, jinak hrozí, že z nich budou místo "ptáčků" "telátka".

Zinzendorf vzhledem ke svým schopnostem mohl tak extrémnímu vývoji událostí alespoň trochu zabránit, kdyby chtěl. Bylo to však jeho rozhodnutí, do dějů zasahovat pouze v omezené míře. Zinzendorf se domnívá, že se někteří bratři svými extravagancemi znavili sami. V nejkritičtější době byl navíc Zinzendorf ve Watterau. Hrabě byl v té době více než kdy jindy ovlivněn mystikou, což také ovlivnilo jeho střizlivé smýšlení. Kritika okolního světa narůstala. Zinzendorf však ve své naivitě rýmuje: "Ach ich bitt euch herzlich, denn es tut mir schmerzlich, daß es so geschieht, daß sie unsre Reimen außer unsren Zäumen wie das Hohelied Leichtsinns zeihn. Ihr Lerchelein, spielt vor Lämmleins keusches Seelchen, pfeift ins Seitenhöhlchen. Und die munten Knaben, die das Lamm lieb haben und, anstatt zu spiel'n wie sonst junge Leute, in der blutgen Seite wie Sankt Thomas wühl'n, schickt euch heut in diese Zeit, sie ist böse, fremde Herzen können so nicht scherzen. Doch wir wolln euch eben auch nicht Schläge geben, lustge Mündelein, laßt ihr eure Herzen in den Armen scherzen eures Jesulein." A ještě v listopadu 1748, kdy již byla velká krize, Zinzendorf bezstarostně básnil: "So kleine Kinderlein können nicht weiser sein, spielen in den Tag hinein, und ihre Verselein nimmt man, wie sie sein..."³²

Vedoucí osobností, která měla nejvíce na svědomí kritický vývoj událostí, byl Johannes Langguth, který získal jméno Johannes von Wattewille. Od začátku byl Zinzendorfovým nejmilejším spolupracovníkem, který dokázal pomoci a neváhal hraběte kritizovat, když uznal za vhodné. Petsch, který se v kritické době od společenství oddělil, považuje právě Johanna za činitele, který nevhodně ovlivnil Christela a ustanovil do funkcí Rubusche, Gammerna a Andersona. Píše

³² BGB., 2357, 4. 11. 1748

"Ach prosím vás srdečně, protože mě to bolí, že se to tak děje, že naše rýmy mimo naše uzdy obviňují z velebení lehkomyšlnosti. Váš skřivánek, který si hraje před beránečkovou těžce oddechující dušičkou, si píská do dírečky v boku. A veselý chlapci, kteří mají beránka rádi, místo aby si hráli jak si obvykle mladí lidé hrají, se hrabou jako svatý Tomáš v krvavé ráně v boku, smiřte se dnes v tomto čase, je zlá, cizí srdce nemohou tak žertovat. Přesto vám právě nechceme dávat také rány, veselé pusinky, nechte svá srdce v náručí žertovat vaše Jezulátko."

"Tak malá děťátka nemohou být moudřejší, hrají si celý den a jejich veršíky se berou, jak jsou..."

to v dopise Zinzendorfovi v roce 1752. V dopise je Johannovi přičítáno mnoho chyb a vin. Petsch však Johannovi do jisté míry křivdí, neboť 3. května 1748 píše Johannes hraběti, aby vzal Christela pod pevné vedení a Rubusche odvolal z Herrnhaagu. Zinzendorf byl však příliš nerozhodný a laxní, aby s problémem něco včas udělal. Tvrdil sice, že ho zprávy o extravagantních a nadšených slavnostech v Herrnhaagu dovádí k slzám, ale nikterak silně nezakročil.

V těchto vyhrocených časech ovládal bratry chiliasmus, snili o tisícileté říši, kde budou vládnout. Zinzendorf byl proti tomuto fanatickému a živelnému očekávání konce světa a zaujal stanovisko k problému. Jeho řešení však byl nový chiliasmus, který vedl k snad ještě větším problémům. Zinzendorf totiž kázal, že Kristus přijde znovu v tichosti. To dovedlo mnohé k přesvědčení, že království Boží již přišlo na zem, že už nastala ta chvíle Kristova příchodu. V Herrnhaagu došlo 2. května 1748 k extatickému vytržení. Bylo hlášáno, že již nadešla hodina rány v Kristově boku a Rubusch nadšeně volal "Es ist da, könnt ihr's nicht sehen?" Christel a celý sbor odpověděl: "Willkommen unter deiner Schar..., geküsst seist du allerseits vom ganzen Jünglingsheere."³³ Problémem také bylo, že mnoho členů sboru nabylo přesvědčení, že církev již není Beránkovou nevěstou, nýbrž ženou, jelikož již k svatbě došlo.

V této době bylo příznačné, že si mnozí mladí členové společenství vzali doslova Zinzendorfovy obrazy o objetí Ženicha atd. a dodali jim erotický náboj. Nepomohlo ani, když Zinzendorf kázal, že je Ženich ošklivý. Otto Uttendörfer našel lístek ve tvaru kříže, na kterém bylo napsáno, že se jim do modra zbitá víčka Spasitele a jeho visení na kříži ve slinách, potu a krvi docela líbí. V této oblasti byl vůdcem Joachim Heinrich Raubusch, který byl duchovním pečovatelem svobodných bratří v Herrnhaagu, ke kterému se důvěrně přimkl Christian Renatus. Rubusch někdy mluvil jako inspirovaný, lidé odcházeli domů v extázi, Johannes doporučoval, aby nebylo dáváno místa jiné fantazii než té o manželském objetí zkrvaveným ženichem. Christian Renatus byl jako poblázněný a svou touhu po Ženichovi reprezentovaném ránou v boku, vyjadřoval takto: "Ach, Seitenhöhle, umfasse ein jedes Seelchen, umfange dies Chor in diesem

³³ ZBG., 13, str. 42

"Je to zde, nevidíte to?" "Vítej ve svém zástupu..., jsi políbený na všechny strany celým vojskem jinochů."

Augenblick..."³⁴ Christel mluvil stejně také ke svobodným sestřím. I když zpočátku dům svobodných sester tato vlna nezasáhla, nyní se na některé členky rozšířila. Luise von Hayn básní: "Küsse, ja verliebte Eheküsse geben wir uns still und sacht, aber Höhlchen zuckerhonigsüße, du hast's Närrlein ganz gemacht, da du's einmal an dich attachieret und sein wund'tes Herze so frappieret und so in dich 'neingeküßt, daß es nich mehr bei sich ist."³⁵ Christian Renatus dokonce prorokoval, že rána v Kristově boku učiní sbor jedním chórem. Navíc panovala představa, že jelikož je církev nevěsta, jsou všichni sestry, takže není rozdílu, který by sbor dělil na dva chóry. Tato "zamilovanost" do Krista a do jeho rány přerostla až tak daleko, že bylo dokonce paradoxně kázáno proti učení o ranách. Johannes píše Christelovi, že Kristus má být prezentován více na kříži jako mučedník a ne teatrálně a poeticky, nýbrž krvavě. Vrcholem nadšeného blouznění však byla hysterická skupinová sugesce, ke které docházelo v malých kroužcích.

První kroky k ukončení krize

Podobné nálady se z Herrnhagu pochopitelně šířily do jiných sborů, ale nikde v Evropě nedosáhli takové intenzity. Někteří svobodní bratři z Herrnhagu přišli do Ochranova, ale nepodařilo se jim rozšířit tento zhoubný typ zbožnosti, a to i díky vedoucímu ochranovského sboru. Bratr Peistel referoval o dění Zinzendorfovi, ačkoli bylo před nějakou dobou Doberovo varování odmítnuto. Tentokrát byl ale hrabě otřesen. K zásahu se odhodlal sice se zpožděním, ale přece. 10. února 1749 napsal nejprve svému synu, kterého zbavil funkce (byl vedoucím nad čtyřmi až pěti sty členy společenství). Vytýká mu, že vytvořil "společnost zlatíček", složil a zavedl ve sboru písně obsahující nesmysly atd. Také mu zakázal pálení kritické spisu namířeného proti společenství s názvem "Entdecktes Geheimnis der Bosheit der Herrnhutschen Secte" od Alexandera Volkse, jelikož věděl, že by tento počín způsobil napsání ještě mnoho kritik proti

³⁴ ZBG., 13, str. 42F., 2. 5. 1948

"Ach, dírečko v boku, obejmi každou dušičku, obklop tento chór v tomto okamžiku..."

³⁵ 2344, 2. 9. 1748

"Polibky, ano zamilované polibky si dáváme tiše a lehce, ale dírečka dává polibky sladké jako cukr a med, ty jsi blázínka cele připravil, protože ho jednou připojíš k sobě a jeho zraněné srdce se tak překvapí a tak se do tebe propusinkuje, že již není při smyslech."

Obnovené Jednotě bratrské. Je známé, že Christian Renatus neměl rád polemické spisy a nechtěl o nic nich slyšet. Nechtěl se bránit apologeticky, tak se rozhodl spis zlikvidovat fyzicky. Je zajímavé, že výslovně byli z neblahého vývoje událostí obviněni pouze tři lidé - Christian Renatus, Johannes a Rubusch. Je však zřejmé, že "viníků" bylo daleko více - například Betlehem silně "infikoval" mladý biskup Johann Friedrich Camerhof.

Ještě téhož dne sepsal Zinzendorf zákazy. Zapověděl užívání zdobnělin typu "zlatíčko", "nevěstinka" nebo "blázínek", neustálé hovoření o "rance v boku", z učení o ráně v boku se totiž léty stalo žvanění a není to již z Ducha svatého. Dále užívání nových slov, neozkoušených liturgií a básní, neliturgické líbání atd. Vše bylo zakázáno pod přísným trestem. Hrbě říká, že ho mají lidé poslechnout, pokud poslouchají Boha. Zdravý duch církve se obnovil a to nejen díky Zinzendorfovu opožděnému zásahu, ale zvláště díky vystěhování Herrnhagu.

Po celou dobu období třibení byli ustoupili do pozadí představitelé potomků původní Jednoty bratrské jako například Kristián David. Steinhofer a Petsch společenství opustili. Spangenberg, který se stal Zinzendorfovým nástupcem, nebyl od myšlenky odejít daleko. Steinhofer se ptá, jaký pracovník je ještě klidný a z celého srdce upřímný k ostatním. Schrautenbach toto období nazývá zlým snem, ve kterém působil falešný duch a nebylo oblasti života, ve které by se to neprojevalo...

Odpůrci Zinzendorfa a celé Obnovené Jednoty bratrské

Hrabě i celé bratrské společenství vždy mělo své odpůrce. A to dávno před obdobím třibení. Když však toto nešťastné období nastalo, počet kritiků či dokonce nepřátel se samozřejmě zvýšil. I staří Zinzendorfovi přátelé a známí se ho zřekli a styděli se za něho. Odpůrci z řad pietistů měli k bratřím blíže, a proto byli ve své kritice méně hlasití.

Polemické spisy psali zvláště universitní profesori a teologové, a to například z Hamburгу, Lübecku, Frankfurtu nad Mohanem a Straßburgu. V období třibení zvedly své hlasy také teologické fakulty v Halle, Tübingenu a Jeně, ačkoli zvláště Halle a Tübingen bylo kdysi Zinzendorfovi příznivě nakloněno.

Teologická fakulta v Tübingen vydala v roce 1736 "Mene Tekel des Bedenckens, welches die Theologische Facultæt zu Tübingen wegen der Mährischen Brüdergemeine zu Herrenhuth gestellet, wie selbiges nach der Wahrheit des Göttlichen Worts und der gefunden Theologie in XXXV. Puncten abgewogen, und zu leichte befunden worden", ve kterém se fakulta ptá, zda si mají moravští bratři ponechat 300 let staré řády a zároveň zdůrazňovat svou vazbu na evangelickou církev. Universitní teologové odpovídají "ano" s tím, že důvody vypadají být hubenějšími než krávy, o kterých se zdálo faraonovi. Následuje hustý text plný argumentů ohledně slučitelnosti evagelického a bratrského učení. Na závěr dokumentu je psáno "Wer nun in Herrenhuth und dazzu gehörigen Orten noch Gott fürchtet, und die Tieffe des Satans nich erkannt hat, der nehme sich ja in Acht für der Gemeinschaft des daselbst in Schwang gehenden bösen Wesens. Und da in Böhmen, Mähren, Kärndten, und andern Landen, viele sich nach Orten sehnen, allwo sie Evangelisch Lutherische Prediger haben können, so hüten sie sich ja für Herrenhuth, und dergleichen verführischen..."³⁶

V roce 1742, tedy těsně před začátkem kritického období, spatří světlo světa spisek "Wohlgemeinte Warnung vor der heut zu Tag graffirenden Zinzendorffischen Seelen Pest" od Johanna Leonharda Fröreißena. "Morem duší" je zde míněno rozšiřování nebezpečných omylů. Autor je dále toho názoru, že "Zinzendorf a jeho banda" chtějí lidi připravit o peníze skrze sbírky. V textu je společenství dokonce nazýváno "hrabajícími prasaty na vinici Páně". Dle Fröreißena je nutné napsat spis, ve kterém by bylo popsáno nebezpečí bratrského společenství a jejich neblahého podnikání a učení. V první kapitole vysvětluje příčinu Zinzendorfova nesmyslu, ve druhé o tomto nesmyslu samotném. V oddíle třetím mluví o strašných omylech a škodlivých úmyslech hraběte "a jeho bandy". V poslední kapitole se zabývá důvody, proč je nutné tomuto nesmyslu odporovat. Zvláště zajímavá je třetí část, ve které je Zinzendorfovu společenství vyčítáno, že

³⁶ Mene Tekel des Bedenckens, welches die Theologische Facultæt zu Tübingen wegen der Mährischen Brüdergemeine zu Herrenhuth gestellet, wie selbiges nach der Wahrheit des Göttlichen Worts und der gefunden Theologie in XXXV. Puncten abgewogen, und zu leichte befunden worden, Erdmann Reumeistern, Hamburg, 1736
"Kdo se nyní ještě v Ochranově a k němu náležejících obcích bojí Boha, a nepoznal hloubku satanovu, mějte se ve společenství na pozoru před zlou podstatou, která je v módě. A protože v Čechách, na Moravě, v Korutanech a jiných zemích mnozí touží po místech, kdekoli by mohli mít evangelické luteránské kazatele, buďte ostražití před Ochranovem a podobnými ..."

nepoužívají zdravý rozum, nerozumějí správně Písmu atd. Autor členy tohoto společenství nazývá fantasy, kteří se chtějí zbavit světského vrchnostenského stavu a církevního učitelského stavu, zavedli nové neužitečné náboženství atd.

V roce 1745, tedy již v období tříbení, napsal Johann Philip Fresenius, evangelický kazatel a pastor z kostela sv. Petra ve Frankfurtu nad Mohanem spisek "Vorläufige Antwort, welche er denjenigen zu ertheilen pfliget, die ihm fragen, ob sie zu der herrnhutischen Gemeine übergehen, oder in derselbigen bleiben sollen?" V úvodu autor praví, že jakmile někdo něco proti bratrskému společenství namítne, hned ho ochranovští mají za nepřátele Spasitele a sboru. On sám si ze začátku, kdy ještě nebyla špatná stránka Ochranova tak zřejmá, o společenství nic špatného nechtěl myslet, ale nyní je nutné věc prozkoumat. Považuje za důležité nebžet jen proto, že běží ostatní, ale otázat se, proč běží. Způsob, kterým chce problém prozkoumat, se má dít v duchu pravdy a lásky. Pravidlem zkoumání musí být mj. modlitba k Pánu, držení se písma, četba spisů společenství, osobní kontakt s ochranovskými. Autor praví, že čím déle a vážněji prosil Boha, aby ho při tomto zkoumání vedl, tím více byl v jeho srdci odpor a poznával nebezpečí, které je s tím spojené. Čím podrobněji dílo zkoumal podle pravidel Božího slova, tím více si uvědomoval nebezpečí tohoto nadšení a věděl, že došlo ke svedení na scestí, došlo k odklonu od hlavních pravd náležitých k řádu spasení. Ve spisech hraběte rozpoznal mnoho neuspořádaných a nejasných pojmů. Všiml si, že si hrabě lehkomylně hraje s nejvyššími pravdami. Při rozmlouvání s členy společenství narazil na málo spořádaných. Všiml si lehkomylných řečí o krvi a ranách atd. Fresenius Zinzendorfovi mj. vyčítá, že nemá schopnosti, které potřebuje k práci, o které předstírá, že k ní byl povolán Spasitelem, že zneužil jméno starých moravských bratří, že mluví o důležitých věcech s velkou lehkomylností, zavedl některé své omyly do společenství. Ochrarovští podle něho chtějí dosáhnout svého cíle porušením čtvrtého a sedmého přikázání. Dále je kritizováno užívání losu, lhostejnost ve věci různých vyznání. Ve sboru se prý nenachází pravá láska, nýbrž pouze láska sektářská.

Ve stejném roce byl vydán také spis dr. Ernsta Salomona Cypriana týkající se "ochranovské sekty". Jeho cílem není Zinzendorfiány pronásledovat, nýbrž zabránit, aby znepokojovali ostatní. V tomto spisku je například kritizována

přítomnost různých sektářů, kteří neodložili své bludy, ve společenství, zřizování zakázaných konventikulů, vypuštění slova "pokání" z katechismu, rozšiřování jiného překladu Bible, nových zpěvníků, katechismů a učených knih. Dále autor bratřím zazlívá, že své děti posílají do zinzendorfských škol, zavedli hody lásky s políbením, nemají "sopsis duší" atd.

Ještě téhož roku napsala teologická fakulta v Tübingen nové "pochyby" o Zinzendorfovi. Je zde mj. řečeno, jakým způsobem se má zkoumat a posuzovat Zinzendorfovo učení a učení společenství. Je zde také citován teologický text o svaté trojici, ve kterém je Duch svatý opět označován jako Matka.

V době nelehkého konce období tříbení, v roce 1749, bylo ve Frankfurtu nad Mohanem vydáno pojednání "Abbildung des Grafen von Zinzendorff Haupt der neuen Secte der Herrnhuter". Hned v úvodu je vyjádřeno, že o hraběti von Zinzendorf je řeč vždy plná afektů. Někteří ho považují za podvodníka, jiní za apoštola. Autor (Philip Heinrich Hutter) míní, že Zinzendorf není ani jedním, ani druhým, a chce se na celou věc podívat pravdivě a objektivně. Práví, že kdo se s velkými lidmi setká, je hned vidí menšími. Následuje popis Zinzendorfovy osoby a jeho učení. Na konci autor "povzbuzuje", že tak jako mají všechny sekty svůj začátek, tak mají i svůj konec.

Siegmung Jakob Baumgarten z Halle napsal ještě před začátkem období tříbení (vydáno 1942) spis "Von den so genannten Herrnhutern oder mährischen Brüdergemeinen". Baumgarten se zde mj. zabývá otázkou, zda ochranovští přijali luterské "symbolické knihy", zda s nimi hrabě von Zinzendorf souhlasí. Je otázkou, zda je v pořádku tvrzení kazatele, že své posluchače neodkazuje na ctnost nebo zbožnost, ale na krev a rány Ježíše Krista, zda není cesta k entusiasmu nebezpečná. Nejprve je nutné odpovědět na základní otázky, mezi něž patří i dotaz, zda bratrské společenství náleží k luterské církvi.

V roce 1744 byl Evangelickým teologickým seminářem University v Mnichově vydán spis Polycarpa Müllera "Siegfrieds Bescheidene Beleuchtung den vom Herrn D. Baumgartern im zweyten Stück des 1. Theils seiner sogennanten Theologischen Bedencken gefälleten Urheil über die Evangelisch-Mährische Kirche". V úvodu autor popisuje, jakým způsobem se k bratrskému společenství stavěli různé osobnosti. Hlavní část se vztahuje k textu k

Baumgartena. Je reakcí na Baumgartenův spis a snaží se jeho názory a argumenty kriticky zhodnotit. Autor zde z původním textem polemizuje a vyjadřuje vlastní mínění. Styl je velmi odborný, s mnoha citacemi a latinskými výrazy.

Téhož roku byl vydán text Joachima Langeho (Halle, Leipzig) "Väterliche Warnung an die der Theologie ergebene studierende Jugend vor der Herrenhutischen Kirchenform". V úvodu autor přiznává, že si až nyní udělal čas na studium ochranovského společenství a vypočítává z jakých pramenů vycházel. Ochránovským po důkladném studiu vyčítá nedostatek čistého apoštolského učení a lhostejnost týkající se různých vyznání, jejich pojetí manželského stavu, způsob užívání losu. Dále se zabývá mytím nohou, vyobcováním z církve atd. Kritizuje také ochranovské misie, které považuje za neapoštolské a neevangelické. Lange se také staví proti separatistickým tendencím společenství, které se projevují v odklonu od vnějšího společenství veřejné bohoslužby.

V roce 1749 spatřil ve Frankfurtu nad Mohanem světlo světa text od Johanna Georga Walche "Theologisches Bedencken von der Beschaffenheit der Herrnhutischen Secte, Und wie sich ein Landes-Herr in Ansehung derselbigen zu verhalten habe". Je zřejmý autorův vztah k Fraseniovi, který spis vydal a napsal k němu předmluvu. Autor člení text na kapitoly odpovídající bodům učení, kterými se bude zabývat. V každé kapitole se věnuje omylům, kterých se bratrské společenství ve své teologii dopouští. Jejich líčení by vydalo na samostatnou práci. Společenství Walche považuje za velmi škodlivou sektu odklánějící se od pravého učení, jejímž cílem je zavedení nového papeženství. Velmi nebezpečný je i indiferentismus, lhostejnost, s jakou společenství přistupuje k rozdílům mezi vyznáními. Autor to dokládá citací básně ve které je symbolicky vyjádřeno, že není jen jediné cesty k cíli. Jednotě je vyčítána přítomnost různých sektářů ve společenství. V dodatku autor zveřejňuje latinský dopis, který měl Zinzendorf psát papežovi. Následuje korespondence Walcheho a Zinzendorfa. Hrabě napsání tohoto dopisu odmítá, Walche z jeho obsahu usuzuje, že je nejspíš Zinzendorfem opravdu napsán...

"Apologetische Schußschriften worrinn úber tausend Beschuldigungen gegen die Brüder Gemeinen und ihren Zeitgehenden Ordinarium nach der Wahrheit beantwortet werden" jsou velmi zajímavým Spangenbergovým spisem z

roku 1752. V této době se bratrské společenství dostávalo z krize a navracelo k normálu. Nastal tedy čas pro apologetiku - obhajobu bratrského učení a způsobů. Je zajímavé, z jakou pečlivostí Spangenberg k problému přistupuje. Dokonce ve své práci přiznává, že je nutné se k problémům doby tříbení postavit, co je potřeba, tak uznat za chybné, ale nezamlčovat. Je přesto zřejmé, že vyhocenější dokumenty období tříbení byly záhy po vystřízlivění likvidovány a nebyla vůle a nálada se k nim vyjadřovat. Ještě si dovoluji jednu poznámku - název díla je trochu nepřesný - nejedná se o samé obvinění, nýbrž často se jedná o zcela neutrálním způsobem položené dotazy.

Nyní se podělím o pár stručných otázek a odpovědí, které mě nejvíc zaujaly. V úvodní části pod číslem 135 je položena otázka, jak dokážou Moravané, kteří přišli do Saska, že jsou potomci staré Jednoty bratrské. Odpovědí je, že je to už stokrát dokázáno, a navíc se nikdo neptá luteránů, jak dokážou, že jsou potomci následovníků Luthera. Ve třetí sekci (č. 500) je na dotaz, zda není porušena zásada o neměnitelnosti Písma tím, že se káže pouze jeho část, a sice se neustále mluví o krvi a ranách, což je upřednostněno před jinými tématy, podána odpověď, že nelze systém vyučovat vcelku a vše má svůj čas. Sedmá sekce se mi zdála nejen nejzajímavější, ale i nejpodnětnější. Pod číslem 840 je položena námitka, že mnozí ze společenství při každé příležitosti žvanili o krvi, ranách, kříži, smrti, poraženém Beránkovi bez jakéhokoli zbožnosti a cti. Tomu, kdo toto namítá, je doporučeno, aby to žaloval Bohu. Navíc v luterské, reformované a katolické církvi je to slyšet velmi často. Dále je namítáno (908), proč se extravagance nepotrestali ihned přes církevní kázeň, na které bratří vždy tak záleželo. Spangenberg vysvětluje, že Herrnhaag nikdy neměl zavedenou sborovou disciplínu. Námitka č. 911 se týká manželství a má tři části. 1. Dotazovatel se dotýká problému, že ve společenství není možné uzavření manželství bez svolení starších. Je mu odpovězeno, že to je zčásti pravda. Sice to může učinit bez souhlasu, ale v tom případě buď člověk nedostane nikoho nebo se nemůže nikoho dovolávat, když to nevyjde. 2. bod se týká údajné nemožnosti vzít si někoho podle svého úsudku a své náklonnosti. Na to je řečeno, že náklonnost potěší, a kde ji budou pozorovat, věrně pomohou. 3. Problémem je, že v manželství je v bratrském společenství člověk zbaven svobody. Odpovědí je, že to záleží na

Bohu, že bratři žádná zvláštní řády týkající se manželství nemají. V druhém díle v první sekci je zmíněno v kritických spisech vděčně se opakující téma - lhostejnost ve věci různosti vyznání. Je položena otázka, zda je nějaký rozdíl mezi obecným vyznáním a indiferencí. Odpověď je opravdu šalamounská, jedná se vlastně o protiotázku - Kde jsou teologové obecného vyznání? Kde jsou teologové indiference? Tím chce Spangenberg říci, že se nejedná o žádné skutečně existující věroučné směry, nýbrž o umělé pojmy. Bratři jsou toho názoru, že děti Boží jsou ve všech církvích, ale rozhodně nejdou dál, za oblast křesťanských vyznání.

Závěr

Po tomto exkurzu do nejkritičtějšího období v dějinách Jednoty bratrské zbývá už jen málo, co dodat. Nerada bych skončila s tím, že byla obnovena Jednota pouhou sektou, která své sektářské sklony zvláště v jednom období nezvládla. Ačkoliv dvanáctý dodatek k bratrskému zpěvníku z roku 1748 je něčím šokujícím, Jednota, a to i ta Obnovená, po sobě zanechala většinu děl kvalitních, a nejen teologicky, ale i historicky cenných. Je nutné si uvědomit, že bratrské společenství nebylo jediným subjektem, kdo v oné době sešel z cesty. Byla vydána berlebergská bible s podivnými symbolickými interpretacemi Bible. K užívání zdobnělin měl sklon samotný pietismus...

Pokud samotný hrabě udělal chybu, tak to bylo hlavně tím, že si předčasně neuvědomil nebezpečí situace, i když ho Spangenberg, Wattewille starší, Böhler, David, bratři Neisserové i sama hraběnka a mnozí další varovali. Příliš se obával zákonictví, než aby viděl i závažnost nebezpečí druhé cesty, která vedla do extrému. Zinzendorf svou chybu uznal sice pozdě, ale přece, a v 50. letech svou pověst do značné míry napravil. Když 9. května 1760 skončil, zemřel nikoliv jako "blázínek", nýbrž jako relativně moudrý muž. Na jeho náhrobku stojí napsáno podle Janova evangelia 15,16: "Er war gesetzt, Frucht zu bringen, und eine Frucht die bleibe".³⁷

³⁷ Unitäts Magazin, Sonderausgabe zum Unitätsgedenkjahr 2007, herausgegeben von der Direktion der Evangelischen BrüderUnität in Herrnhut in April 2007
"Byl ustanoven, aby nesl ovoce, a to ovoce, které zůstane."

Jednota bratrská jako taková prošla během následujících století až do dnešní doby dalším vývojem, a nyní je státem uznávanou církví a málokdo by ji označil za sektu. Je však důležité nevyhýbat se i problematickým etapám jejího vývoje, neboť přiznání se k vlastním chybám je jedním z charakteristik, které liší zdravou církev od sektářského společenství. Ač jsem členem jiné církve, Jednota bratrská je mi velmi sympatická, a to je také jedním z důvodů, proč jsem si vybrala právě toto téma. Uvědomuji si, že můj exkurs do této problematiky je pouze úvodem k práci, která by na téma období tříbení mohla být napsána. Tento úkol však ráda přenechám jiným.

Literatura

- Pietismus und Bürgertum, Ulrike Gleixner, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen, 2005
- Esej o básnickém baroku, Václav černý, Nakladatelství Orbis, Praha, 1937
- Geistliche Lyrik des Barock, Helmut Schieck, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1950
- Deutsche Barocklyrik, Hans-Urs von Blathasar, Verlag Benno Schwabe & Co., Klosterberg, 1945
- Gedichte des Grafen Zinzendorf, Rudolf von Delius, Furche-Verlag, Berlin, 1920
- Hauptschriften - Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, Band I., Erich Beyreuther und Gerhard Meyer, Georg Olms Verlagsbuchhanlung, Hildesheim, 1962
- Evangelische Gedanken - Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, Otto Uttendörfer, Christlicher Zeitschriftenverlag, Berlin, 1948
- Über Glauben und Leben - Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, Otto Herpel, Neuwerk Verlag, Schlüchtern, 1920
- Zinzendorfs religiöse Grundgedanken, Otto Uttendörfer, Verlag der Missionsbuchhandlung, Herrnhut, 1935
- Der Öffentlichen Gemeinreden im Jahr 1747, Erster und Zweiter Theil, mit einem Angang einer zu Ende des Jahres 1746 gehaltenen Homilien. Zu finden in dem Brüder Gemeinen. 1748
- Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Ekumenický překlad, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, 1979
- Tägliche Manna oder erbauliche Betrachtungen auf alle Tage im Jahr größtentheils entnommen aus den Schriften von Zinzenodorf, E. Brecht, Leipzig

- Geistliche Gedichte des Grafen von Zinzendorf, eine Auswahl zur Erinnerung an den Tag Seiner Geburt vor zweihundert Jahren, A. Bauer und G. Burkhardt, , Verlag von Friedrich Fanta, Leipzig 1900
- Geistliche Gedichte des Grafen von Zinzendorf, Albert Knapp, J. G. Gottascher Verlag, Stuttgart und Tübingen, 1845
- Der in dem Grafen von Zinzendorf noch legende und lehrende wie auch leidende und siegende Doktor Luther allen verständigen und redlichen Leuten der beyden Evangelischen Religionen, Willhelm Friedrich Jung, Frankfurt und Leipzig, 1752
- Zinzendorf und die Mystik, Otto Uttendörfer, Christlicher Zeitschriften Verlag, Berlin
- Antizinzendorfiana II., Erich Beyreuther, Georg Olms Verlag, Hildesheim, 1982
- Antizinzendorfiana III., Erich Beyreuther, Georg Olms Verlag, Hildesheim, 1982
- Apologetische Schußschriften worinn über tausend Beschuldigungen gegen die Brüder Gemeinen und ihren Zeitgehenden Ordinarium nach der Wahrheit beantwortet werden, August Gottlieb Spangenberg, in der Mehrischen Buchhandlung, Leipzig und Görlitz, 1752
- Unitäts Magazin, Sonderausgabe zum Unitätsgedenjahr 2007, herausgegeben von der Direcktion der Evangelischen Brüderunität in Herrnhut in April 2007
- Zinzendorf und die Herrnhutter Brüdergemeine, Dietrich Meyer, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen, 2000
- Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf - Er der Meister, wir die Brüder, Eine Auswahl seiner Reden, Briefe und Lieder, Dietrich Meyer, Brunnen Verlag, Gießen, 2000
- Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf und die Herrnhuter Brüdergemeine - Geschichte, Spiritualität und Theologie, Peter Zimmerling, Hänssler Verlag, Holzgerlingen, 1999
- Hrabě Zinzendorf, John R. Weinlick, Stefanos, Jindřichův Hradec, 2000